

UiO • Det juridiske fakultet

Dommeravhør av barn

En vurdering av reglene om dommeravhør med fokus på siktedes rettssikkerhet og hensynet til barnets beste

Kandidatnummer: 537

Leveringsfrist: 25.04.2014

Antall ord: 17 003

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Oppgavens tema	1
1.2	Rettskildesituasjonen.....	4
2	BEVISSITUASJONEN I SEDELIGHETSSAKER	6
2.1	Innledning.....	6
2.2	Hvilke bevis finnes i saker om seksuelle overgrep mot barn?	7
2.2.1	Reelle bevis	7
2.2.2	Sakkyndigbevis	8
2.2.3	Medisinske undersøkelser	8
2.3	Særlig om barnets forklaring og forbudet mot ledende spørsmål	10
3	BARNETS RETTIGHETER SOM FORNÆRMET UNDER EN STRAFFESAK...	12
3.1	Internasjonale forpliktelser til beskyttelse av barnet.....	12
3.2	Barnets rett til bistand	14
3.3	Møte- og vitneplikt.....	15
3.3.1	Unntak.....	16
3.3.2	Barnets rett til å velge	17
4	DE STRAFFEPROSESSUELLE GRUNNPRINSIPPENES BETYDNING FOR SIKTEDES RETT TIL EN RETTFERDIG RETTERGANG	19
4.1	Innledning.....	19
4.2	Bevisumiddelbarhetsprinsippet	20
4.2.1	Unntak fra prinsippet	20
4.3	Kontradiksjonsprinsippet	22
4.3.1	Retten til forsvarer	23
4.3.2	Retten til varsel og dokumentinnsyn.....	25
4.3.3	Retten til å være til stede.....	26
4.3.4	Retten til å stille spørsmål til vitnet	27
4.4	Avslutning	30

5	DOMMERAVHØR.....	30
5.1	I hvilke tilfeller benyttes dommeravhør?	30
5.1.1	Alder	31
5.1.2	Sakstype	32
5.2	Gjennomføring av avhøret	34
5.2.1	Hvor avhøret skal gjennomføres	34
5.2.2	Hvem som skal avhøret barnet.....	37
5.2.3	Særlig om dommerens rolle ved dommeravhør.....	39
5.2.4	Reglene om formaning og forsikring.....	40
5.3	Tidspunkt for gjennomføring	41
5.4	Adgangen til gjentatt avhør	43
5.5	Utskrift av avhøret.....	45
6	AVSLUTNING	46
7	LITTERATURLISTE.....	48

1 Innledning

1.1 Oppgavens tema

Tema for denne oppgaven er dommeravhør av barn under 16 år i sedelighetssaker etter straffeprosessloven (forkortet strpl.) § 234 jf. § 239.

Jeg ønsker å belyse om ordningen i tilstrekkelig grad evner å sikre siktedes og barnets rettsikkerhet, i tillegg til å oppfylle straffeprosessens hovedformål som er å realisere straffeansvaret i en rettssikker og effektiv prosess for den siktede.¹

Dommeravhør benyttes i saker hvor barn er utsatt for en forbrytelse eller er vitne til en forbrytelse som gjelder sedelighet. Barnet kan da være både fornærmet og vitne i saken, eller begge deler. Straffeprosesslovens betegnelse om vitner omfatter også fornærmede. Både politiets avhør og forklaringen for domstolene bør skje gjennom dommeravhør. Det heter i strpl. § 239 at:

”Ved avhør av et vitne under 16 år eller et vitne med psykisk utviklingshemming eller tilsvarende funksjonssvikt i en sak om forbrytelse eller forseelse mot sedelighet, skal dommeren ta imot forklaringen utenfor rettsmøte, når han finner det ønskelig av hensyn til vitnet eller av andre grunner.”

Av strpl. § 234 fremgår det at også politiet bør avhøre vitner under «16 år i sak om forbrytelse eller forseelse mot sedelighet» etter reglene i § 239.

Dommeravhøret får slik en dobbelt funksjon ved at avhøret dels skal tjene som ledd i politiets etterforskning ved å klargjøre fakta rundt hva som har skjedd, jf. strpl. § 226, og dels skal det tjene som bevis under hovedforhandling da barnet normalt er forskånet fra å møte i retten, jf. strpl. § 298. Dette er normalt to ulike prosesser, som ved dommeravhør smelter sammen til en.

Forskning viser at vold og overgrep mot barn i hjemmet er et betydelig samfunnsproblem.² At barn utsettes for slike overgrep er svært uheldig, da tidligere erfaringer danner grunnlaget for hvordan barnet får det senere i livet. Barnet risikerer å få alvorlige psykiske, atferdsmessige

¹ Andenæs (2009) s. 7

² Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 16-17

og kognitive problemer.³ Overgrepet får altså ikke bare konsekvenser for barnet mens handlingen utføres, men kan medføre ødeleggende langtidsvirkninger, kanskje for resten av livet. Når barn er utsatt for slike overgrep og er i en sårbar situasjon, er det derfor viktig at det finnes avhørsordninger som er tilpasset barn og deres måte å kommunisere på slik at barnet føler seg trygt og ivaretatt under prosessen, samtidig som det får avgitt sin forklaring på best mulig måte.

Den særordningen reglene om dommeravhør representerer for å hensynta barn, bryter imidlertid med sentrale rettssikkerhetsprinsipper for siktede som at bevisene normalt skal fremføres muntlig direkte for den dømmende rett, jf. strpl. § 296. Fremgangsmåten bryter også dels med kontradiksjonsprinsippet om at både aktor og forsvarer skal ha mulighet til å spørre ut vitner direkte *under hovedforhandlingen*. Vi får derfor her en interessemotsetning mellom grunnleggende straffeprosessuelle prinsipper og hensynet til barnets beste. Dette er imidlertid ikke det eneste aspektet. Det kan også spørres om dommeravhørsordningen fører til at prosessen tar for lang tid, og om ordningen fører til at færre blir domfelt. Er konsekvensen at straffansvaret ikke blir realisert vil dette heller ikke være til barnas beste.

Vår tidligere straffeprosesslov av 1887 hadde ingen særskilte bestemmelser om dommeravhør. Reglene om avhør av vitner var likelydende for voksne og barn. I midten av 1920-årene oppstod misnøye med denne ordningen. Det ble fremhevet at barnet ble utsatt for ekstra påkjenninger ved først å bli utsatt for et overgrep, og deretter ved å skulle forklare seg for flere instanser og ofte gjentatte ganger.⁴ I tillegg til hensynet til barnet, ble det som begrunnelse for en ny ordning lagt vekt på at en forklaring gitt kort tid etter overgrepet, har større opplysningsverdi enn en forklaring som blir avgitt i hovedforhandling kanskje flere måneder senere.⁵ Norske Kvinners Nasjonalråd, en tidligere paraplyorganisasjon for kvinneorganisasjonene som arbeidet med likestilling og saker med spesiell interesse for kvinner,⁶ tok initiativ til en lovendring som ble vedtatt i 1926. Endringen gikk ut på at barn under 16 år skulle forklare seg for kun en dommer, og at dette skulle skje utenfor rettsmøte. Det var imidlertid ikke alle

³ NOU 1991:13 punkt 2.1

⁴ Rønneberg (2000) s. 25-26

⁵ Andenæs (2009) s. 184

⁶ NOU 1995:15

som så positivt på den nye ordningen fordi den innebar at siktede ikke fikk være til stede under avhøret, noe det ble hevdet kunne svekke siktetes rettssikkerhet.⁷

Reglene omhandler både ordningen med dommeravhør og ordningen med observasjon. Observasjonsordningen, som ble innført da dommeravhør viste seg lite egnet på barn under førskolealder, blir imidlertid ikke brukt i praksis. Observasjon har kun vært benyttet i et fåtall saker, og det finnes visstnok ikke eksempler på at observasjonen, alene eller sammen med annet bevismateriale, har ledet til tiltale.⁸ Årsaken er trolig at det materiale som fremkommer under observasjonen er lite egnet som bevis. Ordningen er foreslått opphevet selv om behovet for en avhørsordning som er tilpasset de minste barna ikke er blitt noe mindre. Et mulig alternativ kan være bruk av sekvensielle avhør. Avhør etter en slik metode har vært benyttet i USA i over 10 år med lovende resultater. Metoden er i ferd med å bli tilpasset norske forhold og utprøvd her. Erfaringene har så langt vært positive, men det foreligger foreløpig ikke nok data til at man kan trekke en entydig konklusjon om metodens hensiktsmessighet.⁹ På bakgrunn av at observasjonsordningen ikke fungerer, og at det foreløpig ikke finnes et godt alternativ, velger jeg å ikke omtale ordningen videre i denne oppgaven.

I tillegg til de sakene hvor barn er involvert gjelder reglene også for psykisk utviklingshemmede eller personer med tilsvarende funksjonssvikt, jf. strpl. § 239 første ledd. Da denne oppgaven handler om dommeravhør av barn, faller funksjonshemmedes stilling utenfor oppgavens tema.

Ved avhør av barn oppstår en del problemstillinger knyttet til psykologi. Særlig gjelder dette spørsmål om hvordan barn på best mulig måte skal få forklart seg, om barnets troverdighet og påvirkelighet, samt de skader barnet kan pådra seg ved overgrepet. Jeg vil i noen grad komme inn på aspekter ved dette, men da disse problemstillingene i hovedsak tilhører et annet fagfelt hører det ikke med til denne oppgaven å gå særlig grundig inn i dette.

⁷ NOU 1992:16 s. 43

⁸ Høringsuttalelse fra Riksadvokaten i forbindelse med arbeidsgruppens rapport s. 5

⁹ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 49-50

1.2 Rettskildesituasjonen

Jeg skal i oppgaven redegjøre for dagens regler om dommeravhør og foreta en vurdering av reglene ut fra de bakenforliggende hensyn som skal beskyttes. Reglene om dette finner vi i straffeprosessloven §§ 234, 239 og 298. Loven suppleres av en forskrift som inneholder utfyllende bestemmelser om dommeravhør.¹⁰ I tillegg har Justisdepartementet utarbeidet et rundskriv¹¹ i forbindelse med forskriften. Dette rundskrivet er ikke rettslig bindende, men gir retningslinjer for tolkningen av lov og forskrift.

I 2010 ble en arbeidsgruppe nedsatt av Justisdepartementet med mandat til å gjennomgå regelverket om dommeravhør og observasjon av barn og psykisk utviklingshemmede. Gjennomgangen resulterte i rapporten ”Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker”. Jeg har benyttet arbeidsgruppens funn og forslag enkelte steder i oppgaven for å vise på hvilke områder dommeravhørsordningen fungerer, og på hvilke områder det eventuelt er rom for endringer.

I forhold til internasjonale konvensjoner er det særlig Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) art. 6 og FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen eller BK.) art. 3 som er relevante i saker hvor dommeravhør benyttes. Begge disse konvensjonene gjelder som norsk lov, jf. menneskerettsloven (forkortet mrl.) § 2 og skal ved motstrid gå foran bestemmelser i annen lovgivning, jf. mrl. § 3. På straffeprosessens område fremgår dette også av strpl. § 4.

At menneskerettskonvensjonene medfører folkerettslige forpliktelser for statene bygger på et grunnsyn om at overholdelsen av konvensjonene ikke er et rent nasjonalt anliggende. Kontroll med statenes overholdelse av menneskerettighetene skjer på overnasjonalt nivå, og omfatter tilsynsordninger og klagerett. Viktig i denne sammenheng er Den europeiske menneskerettsdomstol. Domstolen har imidlertid ikke kompetanse til å omgjøre nasjonale avgjørelser, men kan gi anbefalinger, konstatere krenkelse av konvensjonen og tilkjennegi erstatning.¹²

¹⁰ Forskrift 2.oktober 1998 nr. 925 om dommeravhør og observasjon samt endringer i straffeprosessloven, straffeloven og påtaleinstruksen

¹¹ Rundskriv G-70/98

¹² Jebens (2004) s. 65

I forhold til barnets rettslige stilling er FNs komite for barnets rettigheter en viktig aktør for å våke over statenes gjennomføring av barnekonvensjonen. Tilsynet bygger på rapporter statene sender inn om den nasjonale gjennomføringen av konvensjonen, i tillegg til såkalte skyggerapporter som avgis av ulike organisasjoner, f eks Barneombudet. Barnekomiteen har deretter dialoger og møter med statene om det som har fremkommet i rapportene. På bakgrunn av dette utarbeider barnekomiteen en rapport med komiteens eventuelle bekymringer og anbefalinger. Disse anbefalingene er imidlertid ikke juridisk bindende, og det finnes heller ingen sanksjoner dersom statene velger å ignorere dem.¹³ Anbefalingene har likevel stor betydning for tolkingen og anvendelsen av konvensjonen.¹⁴ I 2013 kom FNs barnekomite med en ny generell kommentar¹⁵ om hvordan BK. Art. 3 (1) skal forstås.

Det er verdt å merke seg at frem til januar i år var FNs barnekonvensjon den eneste av FNs menneskerettskonvensjoner som ikke hadde en individuell klageadgang. Etter at Costa Rica ble det tiende, og avgjørende, landet som ratifiserte tilleggsprotokollen i januar vil klageordningen tre i kraft i april 2014. Norske barn får ikke mulighet til å klage da Norge ikke har ratifisert tilleggsprotokollen til tross for at et samlet Storting gikk inn for dette sommeren 2013.¹⁶ Dette innebærer at Norge ikke vil få saker direkte mot seg, men avgjørelsene som behandles i klageorganet vil likevel kunne få betydning for hvordan konvensjonen skal forstås og vil være retningsgivende for Norges praktisering av Barnekonvensjonen.

¹³ Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge. (2012) s. 22

¹⁴ Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge. (2012) s. 25

¹⁵ Generell kommentar nr. 14 (2013) om barnets rett til at hans eller hennes beste skal være et grunnleggende hensyn (art. 3, para. 1)

¹⁶ Thinn (2014)

2 Bevissituasjonen i sedelighetssaker

2.1 Innledning

Bevismessig skiller saker om seksuelle overgrep mot barn seg fra andre straffesaker ved at forklaringer og troverdighetsvurderinger står mer sentralt enn ellers. Årsaken til dette er at det ofte ikke finnes annet bevismateriale i saken enn barnets forklaring.¹⁷ Dette medfører at dommeravhørsordningen får en viktig rolle når det gjelder avhør av barn ved å sikre at barnets forklaring senere kan benyttes som bevis.

Det er et grunnleggende krav i norsk straffeprosess at ingen skal dømmes uten at skyld er bevist etter loven. Uskyldspresumsjonen er ikke lovfestet, men er sikker rett.¹⁸ Prinsippet kan utledes av EMK art. 6 nr. 2 og er også slått fast av Høyesterett i Rt. 1978 s. 884 hvor det uttales:

”For at domfellelse skal kunne skje, kreves fullt bevis for de faktiske forhold, både i subjektiv og objektiv henseende, og enhver rimelig tvil skal løses til fordel for den tiltalte.”

For å sikre uskyldspresumsjonen stilles det derfor høye krav til bevis for å kunne domfelle siktede. Å fastsette en prosentgrad for hvor sikker man må være for å kunne domfelle er nærmest umulig. For å kunne domfelle må dommeren, etter en gjennomgang av de foreliggende bevis, føle seg tilnærmet sikker på at siktede er skyldig i ugjerningen. Dersom han ikke er sikker det er det ikke grunnlag for fellende dom. Dette innebærer at barnet kan være utsatt for den handlingen siktede står tiltalt for, men uten at dette kan bevises i henhold til uskyldspresumsjonen. Vi har derfor allerede gjennom beviskravet gitt tiltalte et vern fremfor barnets rettigheter og realiseringen av det strafferettslige ansvaret. På den annen side er barn heller ikke tjent med at uskyldige dømmes. Barnet og staten må her sies å ha samme interesse, å kreve straff, men kun der tiltalte er skyldig.

Noen grupper hevder beviskravene i saker om seksuelle overgrep mot barn er så strenge at få blir dømt. Fra forsvarsadvokater er det på den annen side hevdet at kravene til bevis er for

¹⁷ Henum (1999) s. 1

¹⁸ Eskeland (2013) s. 556

milde i sedelighetssakene, og at dette fører til uriktige domfellelser og dermed truer rettssikkerheten.

Hennum hevder ut fra sine funn at det ikke er grunn til å hevde at kravene til bevis er strengere eller mildere i slike saker enn ellers.¹⁹

Jeg vil her gjøre rede for hvilke bevis som finnes i saker om seksuelle overgrep mot barn, og hvilken bevisverdi de ulike bevisene eventuelt har i en senere hovedforhandling.

I saker hvor barn er utsatt for overgrep er det ofte mangel på bevis. Det er sjelden vitner til hendelsen og fysiske bevis finnes nesten aldri. Det man da står igjen med er barnets egen forklaring, og som derfor blir det mest sentrale bevis i saken. Det er på denne bakgrunn svært viktig at avhøret sikrer barnets forklaring på best mulig måte slik at forklaringen ikke mister sin bevisverdi. Dersom forklaringen ikke kan brukes som bevis, og det heller ikke finnes andre bevis i saken, har domstolen ikke noe annet valg enn å frifinne siktede på grunn av bevissituasjonen, noe som følgelig kan oppleves urettferdig for barnet og dets pårørende, i tillegg til at straffeansvaret ikke realiseres. En del av oppgaven blir derfor å se på hvordan barnets forklaring fremskaffes og dets bevisverdi i en eventuell hovedforhandling.

2.2 Hvilke bevis finnes i saker om seksuelle overgrep mot barn?

2.2.1 Reelle bevis

I saker om seksuelle overgrep mot barn vil reelle bevis stort sett være ting som blir beslaglagt ved åstedsundersøkelse og ransaking. Funn kan f.eks. være sædflekker i fornærmedes seng, bilder og video av fornærmede eller barneporno.

Bevisverdien av disse funnene varierer. Bevisverdien er sterkere om fornærmede kan fortelle nøyaktig om ting han eller hun har sett, f.eks. i siktedes leilighet. Funn av barneporno sier noe om siktedes tilbøyeligheter, men forteller ikke om et konkret overgrep har skjedd eller ei.

Mange seksuelle overgrep etterlater dessuten ikke noen spor, f.eks. beføling. I mange tilfeller har det også gått så lang tid fra overgrepet skjedde til det skjer en anmeldelse og etterforskning blir iverksatt, at det å finne spor nærmest er utenkelig.

Dersom overgrepet er begått barnets og overgriperens felles hjem reduseres bevisverdien av eventuelle funn ytterligere fordi gjerningsmannen har lovlig adgang til stedet.²⁰

¹⁹ Henum (1999) s. 104-107

2.2.2 Sakkyndigbevis

Sakkyndigbevis er bevis som frembringes ved at retten oppnevner en sakkyndig som vitne. Aktuelle sakkyndige i saker om seksuelle overgrep mot barn er hovedsakelig leger og psykologer. De sakkyndige kan både på generelt grunnlag uttale seg om barns troverdighet og barns væremåte, og kan etter å ha gjennomført undersøkelser i det enkelte tilfelle gi sine synspunkter på om barnet har fysiske eller psykiske skader som kan være forenelige med seksuelle overgrep.²¹

Poenget med å oppnevne en sakkyndig er hensynet til sakens opplysning som igjen har betydning for å oppnå et riktig resultat i saken. Det er opp til domstolen om de vil vektlegge den sakkyndiges vurdering, men som regel tillegges sakkyndige erklæringer stor vekt i straffesaker. Årsaken er trolig at man forutsetter at den sakkyndige er spesialist på sitt område, og at hans eller hennes uttalelser og konklusjoner bygger på denne spesielle fagkunnskapen.²²

Undersøkelser har imidlertid vist at de sakkyndiges vitnemål ikke hadde noen betydning for avgjørelsen av selve skyldspørsmålet.²³ Dette innebærer imidlertid ikke at de sakkyndiges uttalelser ikke har noen funksjon, men kun at de ikke nødvendigvis er tilstrekkelige for å bevise siktedes skyld under straffesaken.

2.2.3 Medisinske undersøkelser

En medisinsk undersøkelse av barnet kan sies å ha to hovedformål. For det første å finne ut om offeret er påført skade og eventuelt gi behandling for disse, og for det andre å sikre eventuelle bevis i forbindelse med en straffbar handling.²⁴

For at en slik undersøkelse skal kunne gjennomføres må barnet i utgangspunktet samtykke da det ikke finnes lovregler som påbyr medisinske undersøkelser i den hensikt å fremskaffe bevis. Den som avgir samtykket må imidlertid ha en alder og modenhet som gjør at han eller hun forstår omfanget og konsekvensene av det de samtykker til. I en del tilfelle vil barnet der-

²⁰ Henum (1999) s. 206-207

²¹ Henum (1999) s. 208-209

²² Riksadvokaten (1994) s. 55

²³ Henum (1999) s. 275

²⁴ Henum (1999) s. 232

for være for lite til at det forstår hva et samtykke til en medisinsk undersøkelse innebærer. I disse tilfellene må foreldrene, eventuelt en setteverge, samtykke i undersøkelsen på vegne av barnet, jf. strpl. § 93 bokstav g.²⁵

Om det skal begjæres medisinsk undersøkelse eller ei må avgjøres etter en konkret vurdering av sannsynlighet for at overgrep har skjedd og sannsynligheten for funn av betydning.²⁶ Forutsetningen for å finne bevis av betydning er imidlertid at undersøkelsene gjennomføres så raskt som mulig etter hendelsen, da blant annet muligheten for å finne biologiske spor svekkes allerede det første døgnet.²⁷ I følge tall fra barnehusene fremgår det at medisinske undersøkelser kun blir utført i 10-20 % av anmeldte saker. Årsaken til det lave tallet er at politiet som oftest kun begjærer undersøkelser i saker hvor barnet har fortalt om overgrep som det kan forventes å finne spor av ved en slik undersøkelse.²⁸

På den ene siden kan slike medisinske undersøkelser være en belastning for barnet, og kan muligens også ses på som et inngrep i barnets fysiske integritet etter EMK art. 8 ved at vergen kan bestemme at slik undersøkelse skal gjennomføres. På den andre siden kan det være viktig at barnet undersøkes slik at mulige skader kan avdekkes og behandles, i tillegg til muligheter for funn av fellende bevis som kan realisere straffeansvaret. Det må derfor ved vurderingen av om undersøkelse skal gjennomføres legges avgjørende vekt på om en slik undersøkelse totalt sett må anses å være til barnets beste, både på kort og lang sikt.

Den bevismessige betydningen av medisinske undersøkelser varierer etter hvilke funn som gjøres. Biologiske funn som DNA vil være avgjørende bevis da dette vil kunne identifisere gjerningsmannen. Dersom undersøkelsen ikke fremskaffer bevis i form av DNA, kan den likevel være verdifull fordi den kan gi informasjon om hva barnet har vært utsatt for. Likevel er funnene i disse undersøkelsene ofte av en slik karakter at det ikke kan slås fast med sikkerhet

²⁵ Henum (1999) s. 235

²⁶ Henum (1999) s. 233-234

²⁷ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 82

²⁸ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 57

at barnet har vært utsatt for seksuelle overgrep eller ikke.²⁹ Man kan altså risikere være like langt etter undersøkelsen er utført.

2.3 Særlig om barnets forklaring og forbudet mot ledende spørsmål

Historisk sett har det vært stor skepsis til barns evne til å avgi tilfredsstillende vitneforklaringer.³⁰ I overgangen til det 19. århundre ble det slått fast at barn var utroverdige vitner. Dersom samfunnet og avhøreren er kritisk til om barn er egnet som vitne kan det naturlig nok være svært vanskelig for barnet å tørre å stå fram og fortelle om det som har skjedd, noe som vil være uheldig både for barnet selv og for muligheten for oppklaring av saken. Nyere forskning danner imidlertid grunnlag for at barn generelt har kompetanse til å være vitner.³¹

I de fleste saker der det ikke foreligger noen andre bevis, er vitnebeviset det viktigste beviset. Vitnebeviset skal i likhet med andre typer bevis bidra med å fastslå hva som har skjedd. Imidlertid er vitnebeviset beheftet med noen feilkilder som kan gjøre det lettere angripelig enn andre typer bevis som er mer håndfaste. Både voksne og barns oppfattelse av ting man ser eller opplever vil være subjektiv, samtidig som vår hukommelse ikke er fullkommen. Særlig når det går lang tid fra hendelsen skjer til avhør gjennomføres gjør dette seg gjeldende.³²

Formen avhøringen skjer i kan imidlertid påvirker erindringsbildet i riktig eller gal retning i forhold til det som faktisk har skjedd. Det viser seg at feilprosenten er minst dersom vitnet får forklare seg spontant uten at det forekommer avbrytelser eller ved at det stilles ledende spørsmål. Feilprosenten øker dersom avhøreren gjennom ytterligere spørsmålsstilling forsøker å få frem flere detaljer i forklaringen.³³

For dommeren vil vurdering av vitneprov nødvendigvis ikke være enkelt da det i stor grad vil bero på skjønn, og i den utstrekning det er mulig, bør derfor vitnebeviset kontrolleres og suppleres med bevis av mer objektiv karakter.³⁴

²⁹ Henum (1999) s. 239

³⁰ Henum (1999) s. 160

³¹ Gamst (2004) s. 23-24

³² Andenæs (2009) s. 175

³³ Andenæs (2009) s.176

³⁴ Andenæs (2009) s. 176-177

Da ulike studier og ulike grupper er delt i synet på om man kan stole på fornærmedes forklaringer i sedelighetssaker kan man derfor ikke konkludere med sikkerhet om barn er troverdige vitner i slike saker. En måte å forholde seg til eventuelle feilkilder i barns forklaringer er å gjennomføre avhørene på en måte som er spesielt tilrettelagt for barn, og som søker å unngå å påvirke barnets forklaring.³⁵ Dommeravhør er således en slik ordning som kan bidra til at barns forklaringer får økt beviskraft ved at avhøret skal foretas av en kompetent person som både kjenner til barnets væremåte og de rettslige kravene til avhøret. Viktigst i denne sammenhengen er forbudet mot ledende spørsmål i strpl. § 136.

Etter strpl. § 136 annet ledd fremgår det at *”spørsmål som ved innhold eller form innbyr til svar i en bestemt retning, må ikke stilles.”* Å stille ledende spørsmål er altså i utgangspunktet forbudt. Problemet med lukkede spørsmål er at avhøreren lett kan legge føringer for svaret. For bevisverdien er det viktig at forklaringen er vitnets egen, og ikke påvirket av andre. Forskjellen på åpne og ledende spørsmål er at åpne spørsmål innbyr vitnet til å forklare seg fritt om det det vet, mens ledende spørsmål legger føringer på hva vitnet skal fortelle om eller svare. Det er stor forskjell på å si ”Det var pappa som gjorde dette mot deg, ikke sant?” enn å si ”Du fortalte at noen hadde tatt på deg på en måte du ikke synes var noe gøy, kan du huske hvem det var som gjorde det?”

I forbindelse med avhør av barn kan forbudet mot ledende spørsmål derimot by på problemer på grunn av barns måte å kommunisere på. Det kan derfor tenkes at det kanskje kan være aktuelt å stille noe mer konkrete og direkte spørsmål til barn enn til voksne for å få barnet til å fortelle det det har vært utsatt for.³⁶

En slik fremgangsmåte vil ikke nødvendigvis være i strid med strpl. § 136 da bestemmelsen ikke innebærer et absolutt forbud mot at ledende spørsmål stilles. Bestemmelsen aksepterer unntak fra hovedregelen dersom spørsmålet stilles *”for å prøve påliteligheten av opplysninger som vitnet tidligere har gitt, eller andre særlige grunner gjør det forsvarlig”*. At barn kanskje må hjelpes litt i gang og kanskje må introduseres for det temaet man skal snakke om, kan muligens være en slik ”særlig grunn” som gjør at ledende spørsmål kan tillates i en viss grad.

³⁵ Henum (1999) s. 172- 174

³⁶ Anfinsen (1999) s. 53, NOU 1992: 16, NOU 1988:29

Det er likevel verdt å merke seg at det er et grunnleggende skille mellom utilbørlig ledende spørsmål og veiledende spørsmål.³⁷ Klart ledende spørsmål skal ikke anvendes, selv ikke overfor barn som ikke vil snakke. Det anbefales at avhøreren starter med åpne spørsmål og kun bruker lukkede spørsmål til å få konkretisert detaljene i informasjonen barnet har kommet med i avhøret.³⁸

Dersom det stilles ledende spørsmål i avhøret kan det medføre at beviset avskjæres noe som i de fleste tilfeller vil føre til at siktede ikke blir dømt da det ikke finnes andre bevis. Bli beviset likevel brukt i retten kan det være en saksbehandlingsfeil som kan danne grunnlag for anke, og dersom det ikke oppdages i det hele tatt at det er stilt ledende spørsmål kan det i verste tilfelle medføre at noen blir siktet og dømt på feil grunnlag.³⁹

3 Barnets rettigheter som fornærmet under en straffesak

3.1 Internasjonale forpliktelser til beskyttelse av barnet

Barnekonvensjonen art. 3 (1) slår fast at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle tiltak som gjelder barn.⁴⁰ Selve begrepet ”barnets beste” er ikke gitt et konkret innhold. Årsaken til det er at hva som er best for barnet vil kunne variere fra land til land, fra gruppe til gruppe og fra barn til barn. Hva som er barnets beste vil altså være relativt og bero på en konkret vurdering. I barnekomiteens generelle kommentar nr. 14 understrekes det for det første at prinsippet ”*barnets beste*” innebærer en selvstendig rett for barnet til å få sitt beste vurdert og ansett som et grunnleggende hensyn, og at denne retten kan påberopes for norske domstoler. For det andre skal prinsippet være et grunnleggende tolkningsprinsipp ved at den løsning som best ivaretar hensynet til barnets beste skal velges dersom en bestemmelse er åpen for flere tolkninger. Og for det tredje har prinsippet betydning som en prosedyreregulering. Dette innebærer at når vedtak som berører barn skal besluttes, må beslutningsprosessen inkludere en vurdering av mulige konsekvenser vedtaket kan medføre for barna. I begrunnelsen for vedtaket må det

³⁷ Anfinsen (1999) s. 54

³⁸ Myklebust (2005) s. 154

³⁹ Hennem (1999) s. 158-159

⁴⁰ Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge. (2012) s. 51

dessuten vises til at barnets rett etter BK. art 3 eksplisitt har blitt tatt hensyn til. Det fremgår videre at det faktum at barnets beste skal være et ”grunnleggende hensyn” innebærer at det ikke kan vurderes på lik linje med alle andre hensyn, men at hensynet til barnet må løftes opp over de andre hensyn som kan gjøre seg gjeldende. Dette er blant annet begrunnet i barnets særlige stilling hvor det ofte er avhengig av andre for å kunne hevde sine rettigheter. Barnekomiteen peker på at dersom ikke hensynet til barnet fremheves vil det lett glemt i beslutningsprosessene.

I Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk⁴¹, (heretter Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn) som ble ratifisert av Norge i 2007, er formålet blant annet ”å beskytte rettighetene til barn som er ofre for seksuell utnyttelse og seksuelt misbruk”. Særlig viktig i forbindelse med reglene om dommeravhør er at det i art. 35 oppstilles en rekke krav til hvordan avhør av barn under 18 år skal foregå.⁴² Etter BK art. 4 er Norge forpliktet til å treffe alle egnede tiltak for å gjennomføre rettighetene som fremgår av konvensjonen.

For å sørge for barnets beste etter BK art. 3 og kravene til avhør av barn etter Europakonvensjonen art. 35 sikres i tilstrekkelig grad trengs effektive prosedyrer. Dommeravhørsordningen kan på den ene siden bidra til å sikre barnets rettigheter, men på den andre siden kan ordningen medføre at rettergangen tar lengere tid. At saken trekker ut slik at barnet ikke kan legge den bak seg er neppe til barnets beste, og vil også kunne stride mot siktedes krav på å få avgjort saken innen rimelig tid etter EMK art. 6 nr. 1. Dette innebærer at det må være et mål om at dommeravhørsordningen skal være så effektiv som mulig samtidig som rettssikkerheten til både barnet og siktede ivaretas.

I norsk rett finnes det en rekke bestemmelser rundt om i lovgivningen som retter seg mot å beskytte barn mot seksuelle overgrep, særlig i straffeloven (forkortet strl.) kapittel 19. De siste 25 årene er det satt i verk en rekke tiltak med fokus på disse overgrepene, blant annet konkrete støttetiltak til ofre og behandling av overgripere, forskning og kompetansebygging i

⁴¹ Europarådets konvensjon av 25.10.2007 nr.201 om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttelse og seksuelt misbruk

⁴² Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 16

helsevesenet, barnevernet og rettsvesen, i tillegg til en rekke lovendringer. Særlig viktig er at det i rettsvesenet har vært særlig fokusert på at seksualisert vold må tas på alvor slik at flere ofre velger å anmelde og at sakene blir godt etterforsket slik at flere saker ender med tiltale.⁴³

3.2 Barnets rett til bistand

Ved dommeravhør er barnet som oftest både fornærmet og samtidig vitne i saken. ”Fornærmede” er ikke definert i loven, men er etter teori og praksis innehaver av den interessen det aktuelle straffebud er ment å beskytte. Hvilken interesse som skal beskyttes må avgjøres ved en tolkning av det enkelte straffebud.⁴⁴ Ved seksuelle overgrep mot barn er det klart at barnet er fornærmet. Årsaken er at det er barnets rett til å ikke bli utsatt for overgrep som er den beskyttelsesverdige interessen bak reglene som forbyr seksuelle overgrep mot barn i straffeloven kapittel 19.

I motsetning til siktede er den fornærmede ikke formell part i straffesaken, og har således heller ingen partsrettigheter. Dette innebærer likevel ikke at den fornærmede er uten rettigheter under prosessen. Gjennom flere lovendringer i straffeprosessloven, særlig av 7.mars 2008 nr. 5, har de fornærmede fått en betydelig styrket stilling.⁴⁵ Rettighetenes omfang avhenger imidlertid av hvilken gruppe fornærmede man tilhører. De mest omfattende rettighetene tilkommer fornærmede med bistandsadvokat.⁴⁶ Fornærmedes rettigheter innebærer blant annet rett til varsel og underretninger, rett til innsyn og kontradiksjon, og rett til å fremme erstatningskrav⁴⁷

Etter straffeprosessloven § 93 g første ledd skal de rettigheter som tilkommer fornærmede i straffeprosessen utøves av vergen dersom fornærmede er under 18 år. Den som har foreldreansvaret etter barneloven §§ 34-35 er verge for barnet etter vergemålsloven (forkortet vml.) § 16. I saker hvor et nært familiemedlem er siktet, vil foreldrene ofte være inhabile til å ivareta barnets interesser, jf. vml. § 34. En setteverge, også betegnet som midlertidig verge, kan da oppnevnes etter vml. § 27.

⁴³ Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge. (2012) s. 331

⁴⁴ Andenæs (2009) s. 86

⁴⁵ Andenæs (2009) s. 83

⁴⁶ Andenæs (2009) s. 93

⁴⁷ Andenæs (2009) s. 94

Bistandsadvokatordningen er et resultat av erkjennelsen av at fornærmede har legitime rettigheter og behov som må ivaretas under straffesaksbehandlingen. På samme måte som forsvareren i stor grad er en forutsetning for at siktede skal kunne innta en reell partsstilling, vil bistand fra en advokat være en forutsetning for at fornærmede skal få det fulle utbytte av de rettigheter som er tillagt dem.⁴⁸

Etter straffeprosessloven § 107a har fornærmede rett til å få oppnevnt bistandsadvokat blant annet ved sedelighetsforbrytelser etter straffeloven kapittel 19, jf. første ledd bokstav a. Bistandsadvokatens oppgave er etter § 107c å ivareta fornærmedes interesser i forbindelse med etterforskning og hovedforhandling, og har blant annet rett til varsel og rett til å være til stede, i tillegg til en selvstendig rett til dokumentinnsyn under etterforskning, jf. strpl. § 242.

Retten til innsyn og tilstedeværelse gjør det mulig for bistandsadvokaten å sørge for at saken blir fullstendig opplyst fra fornærmedes perspektiv. Under hovedforhandling og forberedelsen til denne skal bistandsadvokaten også sørge for at fornærmede blir hensynsfullt og riktig behandlet.⁴⁹

3.3 Møte- og vitneplikt

I utgangspunktet har alle møte – og vitneplikt etter straffeprosessloven §§ 108 og 109. Dette innebærer at disse reglene også gjelder ved avhør utenfor rettsmøte, slik at reglene derfor gjelder ved bruk av dommeravhør.⁵⁰ Dersom barnet blir innkalt må barnet både møte og svare på de spørsmål som blir stilt. Imidlertid har ingen forklaringsplikt for politiet, heller ikke barn, jf. strpl. § 230.

Begrunnelsen for vitneplikten er hensynet til en effektiv og nøyaktig strafferettspleie. Man går ut fra at vitnet i mange tilfeller sitter på sentral informasjon som det kan være av stor betydning for retten å få innsikt i. Denne informasjonen kan bidra til opplysning og eventuell avgjørelse av saken.

⁴⁸ Andenæs (2009) s. 99

⁴⁹ Andenæs (2009) s. 102

⁵⁰ Bjerke (2011) s. 874

Etter domstolloven §§ 205 og 206 kan den som uteblir fra rettsmøter uten gyldig forfall, eller som møter men nekter å forklare seg, straffes. Innkalles et barn under 14 år er det barnets foresatte som har ansvar for at det møter, jf. strpl. § 110 annet ledd. Da den kriminelle lavalder er 15 år, burde tilsvarende endring for enkelhets skyld vært gjort i § 110 annet ledd slik at man slapp en mellomgruppe av barn hvor verken barnet selv eller foreldrene har ansvar for at det møter.⁵¹

3.3.1 Unntak

Selv om hovedregelen er at man har vitneplikt, er ikke plikten absolutt. Etter strpl. § 122 kan et vitne nekte å avgi forklaring dersom siktede er en nærstående. I forhold til saker om seksuelle overgrep mot barn er dette en praktisk bestemmelse i og med at mange overgrep skjer innad i familien. Hensynet bak bestemmelsen er å skåne vitnet fra valget mellom å inkriminere en siktet som står en nær, eller å lyve for å beskytte ham eller henne.⁵²

Etter strpl. § 122 gjelder fritak for vitneplikt ikke for barn under 12 år. Dette innebærer at barn under 12 år i prinsippet har forklaringsplikt selv om siktede er en nærstående. Barn over 12 år må derimot etter § 127 foreholdes muligheten for fritak fra forklaringsplikten, og selv ta standpunkt til om de vil benytte seg av den. Dersom det er det forsømt å gi denne informasjonen kan det potensielt føre til opphevelse av dommen.⁵³ Denne regelen ble til etter at det i Rt. 2005 s. 1293, hvor problemstillingen var om to barn på snart 7 og 9 år skulle underrettes om fritaksretten og ta stilling til den, ble fremmet forslag om at fritaksretten ikke skulle gjelde for barn under 12 år.

Fra forarbeidene⁵⁴ er det fremhevet at både fritaksrett og fritaksplikt kan være til barnets beste etter BK. art. 3. På den ene siden kan det sies å være til barnets beste at det slipper å bli tvunget til å forklare seg mot en nærstående og således bidra til at en nærstående blir straffet. På den andre siden kan det være en stor belastning for barnet å måtte velge om det skal forkla-

⁵¹ Andenæs (2009) s.198

⁵² Ot.prp.nr.11 (2007-2008) punkt 9.5.2.

⁵³ Andenæs (2009) s. 200

⁵⁴ Ot.prp.nr. 11 (2007-2008) punkt 9.5.2

re seg mot en nærstående eller ikke, og at det derfor kan være til barnets beste å slippe en slik lojalitetskonflikt. Forarbeidene trekker også frem at det ikke er sikkert barnet har forutsetninger for å ta stilling til valget om å forklare seg eller ei. Barnet kan for det første velge det alternativet de tror forventes av dem og ikke hva barnet selv egentlig ønsker, for det andre kan barnet tidligere blitt utsatt for trusler eller press fra tiltalte som kan gjøre at barnet ikke vil forklare seg og for det tredje kan barnet ha problemer med å forstå innholdet i fritaksregelen. I tillegg trekker forarbeidene frem at det i tilfelle hvor barnet har vært utsatt for overgrep fra en nærstående objektivt sett vil være til barnets beste at det forklarer seg slik at overgrepet kan stoppes og overgriperen straffes. Ved at barnet forklarer seg kan forklaringen benyttes som bevis, og på den måten bidra til at straffeansvaret kan realiseres.

3.3.2 Barnets rett til å velge

3.3.2.1 Om straffesak skal gjennomføres

Etter straffeloven § 77 er hovedregelen at straffbare handlinger er undergitt ubetinget offentlig påtale. Dette innebærer at påtalemyndigheten reiser straffesak uavhengig av om den fornærmede ønsker dette.⁵⁵ Begrunnelsen for regelen er for det første at straffeforfølgning anses som statens oppgave og ikke den fornærmedes. For det andre at straff som hovedregel ikke bør være avhengig av hvem som er fornærmet, men av handlingens straffverdighet.⁵⁶ Både allmennpreventive – og individualpreventive hensyn tilsier at påtalen bør være ubetinget offentlig, og ikke betinget av hva fornærmede i den enkelte sak måtte ønske. På den annen side kan det hevdes at fornærmede selv bør kunne bestemme om det skal reises sak da det tross alt er den fornærmede som er utsatt for den straffbare handlingen.

Det kan være ulike årsaker til at fornærmede ikke ønsker en straffesak. Når det gjelder barn kan barnet for det første være sterkt knyttet til overgriperen, f eks sin far, slik at det ikke vil være til barnets beste at faren fengsles til tross for det han har gjort mot barnet. For de andre, og kanskje viktigste, får ikke barnet selv anledning til å bestemme om det ønsker å gjennomgå den belastningen en straffesak kan medføre⁵⁷, ofte med avsløringer av svært intime og private detaljer.

⁵⁵ NOU 2002:4 punkt 7.8

⁵⁶ Eskeland (2013) s. 86

⁵⁷ NOU 2002:4 punkt 7.8

Undersøkelser⁵⁸ viser at mange ofre ikke har noe sterkt ønske om å delta i prosessen, og helst vil unngå dette. Undersøkelsene viser videre at ofre ofte opplever det som et betydelig press å avgi forklaring i straffesaken, og at dette særlig gjør seg gjeldende i saker som gjelder vold og seksuelle overgrep.⁵⁹ På denne bakgrunn kan man kanskje hevde at dersom fornærmede ikke ønsker en straffesak burde dette ønsket respekteres ut fra retten til selvbestemmelse og den belastning en retts sak kan medføre. På den andre siden vil det nære båndet som ofte er mellom siktede og fornærmede i disse sakene medføre at slike saker aldri kommer til doms dersom fornærmede skal kunne bestemme om saken skal forfølges eller ei. Dette kan være uheldig både for den enkelte fornærmede som da ikke vil oppnå noen beskyttelse, og for samfunnets interesse i å realisere straffeansvaret i slike saker med den individual- og allmennpreventive virkning realiseringen kan bidra til. Når det gjelder barn kommer et ytterligere moment inn i vurderingen, nemlig om barnet har evne til å forstå hva en slik unnlattelse av å påtale forholdet eventuelt innebærer. Sett i sammenheng med barnets beskyttelsesbehov og de problemene det kan være for barn å ta stilling til om det ønsker en straffesak, er kanskje den beste løsningen at barnet ikke har en slik valgrett i disse sakene.

3.3.2.2 Om det vil avgi forklaring under hovedforhandling

Selv om det er vedtatt særregler for vitner og fornærmede under 16 år, er det ikke noe forbud mot å anvende den ordinære fremgangsmåten for avhør av vitner. Dommeravhør er altså et tilbud til barn under 16 år, ikke et påbud. Dersom barnet selv ønsker å avgi sin forklaring i retten bør det gis anledning til det. Det bør imidlertid undersøkes hvorfor barnet ønsker å møte i retten, slik at man kan finne ut om det faktisk er barnets eget ønske eller om barnet gir inntrykk av å ville møte etter press fra andre.⁶⁰ Selv om det umiddelbare beviset i utgangspunktet er det beste for bevisverdien, er det en grunn til at barn under 16 år normalt slipper å møte og avgi forklaring under hovedforhandling. Dersom det etter en nærmere vurdering av bakgrunnen for barnets ønske og av barnets forståelse av hva det innebærer å møte i retten fremstår som barnets beste at det møter under hovedforhandling, må dette være avgjørende.

⁵⁸ Nielsen (1998)

⁵⁹ Skybak (2003) s. 7-8

⁶⁰ Rønneberg (2000) s. 99

I en slik vurdering vil viktige momenter være fornærmedes alder og modenhet, samt hvor belastende det antas å være for fornærmede å forklare seg i retten.⁶¹

4 De straffeprosessuelle grunnprinsippenes betydning for siktedes rett til en rettferdig rettergang

4.1 Innledning

For å sikre en god og betryggende straffeprosess oppstilles visse prinsipper. For det første skal prosessen ivareta rettssikkerheten ved å sikre riktige avgjørelser, og sørge for en hensynsfull prosess. For det andre må prosessen være tillitsvekkende. Dette innebærer at siktede og fornærmede må føle at de mottar en rettferdig rettergang, i tillegg til at allmennheten må føle at strafferettspleien er egnet til å avdekke og forfølge straffbare forhold. For det tredje er det et mål at prosessen er effektiv og prosessøkonomisk, ved at sakene avgjøres raskt og ressursene brukes der de trengs mest.⁶²

Straffeprosessen bygger på sannhetsprinsippet. Formålet med saksbehandlingen må være å komme så nær sannheten som mulig med hensyn til de faktiske forholdene av betydning for straffbarhet og reaksjonsfastsettelse. Prinsippet er den viktigste grunnen til at saksbehandlingen for domstolene bygger på prinsippene om kontradiksjon, muntlighet og bevisumiddelbarhet. Regler som bygger på disse prinsippene antas å gi størst sannsynlighet for at avgjørelsene bygger på sanne faktiske forutsetninger.⁶³ Sannhetsprinsippet har også en side til uskyldspresumsjonen ved at det kun er i de tilfellene hvor det er sant at siktede er skyldig, at staten og barnet har en interesse i at det pålegges straff.

For å sikre siktedes rettssikkerhet under prosessen er det i EMK art. 6 nr.1 oppstilt et generelt krav til rettferdig rettergang ("*fair trial*"). Etter art. 6 nr. 3 oppstilles visse minimumsrettighe-

⁶¹ NOU 2006:10 punkt 9.5.6

⁶² Riksadvokaten (1994) s. 27

⁶³ Eskeland (2013) s. 555

ter til beskyttelse av det generelle kravet til rettførdig rettergang. Særlig viktig i forhold til reglene om dommeravhør er art. 6 nr. 3 d som gir siktede rett til å stille spørsmål til vitner.

4.2 Bevisumiddelbarhetsprinsippet

Bevisumiddelbarhetsprinsippet er hovedregelen etter norsk rett og følger av strpl. § 296. Prinsippet innebærer at vitner som utgangspunkt må møte personlig og avgi muntlig forklaring direkte for retten. Om begrunnelsen for prinsippet uttalte Høyesterett i Rt. 2003 s. 1389:

”Bevisumiddelbarhet er et bærende prinsipp i straffeprosessen. Ved de forklaringene som gis, og de tilføyelser, endringer eller avklaringer som skjer ved eksaminasjon i retten, og det inntrykk som formidles gjennom opptreden i rettssalen og under åstedsbefaringer, har den dømmende rett gjennomgående et langt bedre grunnlag for å vurdere troverdigheten og holdbarheten av forklaringene enn det som kan oppnås ved lesing av de dokumentene hvor forklaringene er nedtegnet.”

Som det fremgår av dommen anses bevisumiddelbarhet å gi et bedre grunnlag for å vurdere bevisverdien av vitnets forklaring. Dette kan igjen føre til at det legges større vekt på forklaringen, som igjen gjør at den kan bidra til å realisere straffeansvaret.

4.2.1 Unntak fra prinsippet

Strpl. § 298 slår fast at opplesing, videoopptak eller lydopptak foretatt etter reglene om dommeravhør skal tre i stedet for personlig avhør hvor barn opptrer som vitner. Bestemmelsen må ses på som et lovbestemt unntak fra bevisumiddelbarhetsprinsippet. Denne fremgangsmåten gjør at aktor og forsvarer ikke får anledning til å stille spørsmål og krysseksaminere barnet direkte for retten. Dommerne får heller ikke mulighet til å høre vitnet direkte og stille spørsmål til det.⁶⁴

Prinsippet ble innført når vi fikk vår første straffeprosesslov i 1887. Ved å innføre ordningen med dommeravhør ga man i følge Andenæs⁶⁵ avkall på bevisumiddelbarhetsprinsippet for å

⁶⁴ Rønneberg (2000) s. 37

⁶⁵ Andenæs (2009) s. 184

skåne barnet.⁶⁶ Vi ser her at hensynet til barnets beste etter BK art. 3 har gått foran siktedes rett til kontradiksjon under hovedforhandling i disse sakene.

Imidlertid skal dommeravhøret som hovedregel tas opp på video slik at retten likevel får et inntrykk av hvordan barnet fremstår under avhøret. Dette kan da gjøre det lettere å vurdere forklaringens bevisverdi i forhold til de sakene hvor det kun skjer en opplesning av vitnets forklaring. Noe av det bevisumiddelbarhetsprinsippet er ment å sikre er således likevel ivare tatt ved at barnets forklaring kan vises i retten, mens adgangen til å stille spørsmål til barnet i retten fortsatt er beskåret.

Det er barnets alder på tidspunktet for hovedforhandling som er avgjørende for om dommeravhøret kan brukes som bevis under hovedforhandlingen da aldersgrensen for bruk av dommeravhør er absolutt. Dersom barnet fyller 16 år underveis i prosessen må det avgi forklaring i retten selv om det tidligere har vært gjennomført dommeravhør av barnet.⁶⁷

Dette fremgår av kjennelsen HR-1994-878-S hvor det uttales:

”Det sentrale formål med straffeprosessloven § 298 er å beskytte barn mot den belastning det er å måtte avgi forklaring under hovedforhandlingen. Ut fra dette formål må alderen på det tidspunkt da det er spørsmål om å avgi forklaring under hovedforhandlingen være avgjørende.”

I kjennelsen trekkes det også frem at selv om gjentatt avhør så vidt mulig bør unngås av hensyn til barnet, vil dette hensynet ikke ha samme vekt når vitnet før det nye avhøret når en høyere alder enn den bestemmelsene er ment å beskytte.

Man kan si at en slik ordning fremstår lite fleksibel, og at det for barnet skaper usikkerhet ved at det ikke vet om det på et tidspunkt likevel må møte i retten da dette avhenger av når hovedforhandlingen eventuelt berammes. For å avhjelpe denne usikkerheten og bedre forutberegneligheten har arbeidsgruppen foreslått at spørsmålet om å møte i retten må knyttes til første avhør, slik at dersom barnet er 15 år ved første avhør slipper det å møte i retten selv om det fyller 16 år i løpet av prosessen.⁶⁸ Oslo politidistrikt⁶⁹ fremhever at det sentrale hensynet bak

⁶⁶ Myklebust (2005) s. 149

⁶⁷ Ot.prp. nr. 11 (2007-2008)

⁶⁸ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 40

⁶⁹ Høringsuttalelse fra politiet i forbindelse med arbeidsgruppens rapport s. 5

ordningen med dommeravhør er at barnet skal kunne legge saken bak seg snarest mulig, og slippe den belastningen en langvarig etterforskning og påfølgende rettergang kan medføre. Ved at det er alderen ved første dommeravhør som er avgjørende for om barnet slipper å møte under hovedforhandling, vil dette kunne gi barnet større trygghet og forutsigbarhet uavhengig av hvor lang tid en etterforskning og rettssak eventuelt måtte ta. Politiet peker imidlertid på at det i noen saker kan gå svært lang tid før en hovedforhandling blir aktuelt, noen ganger flere tiår, og stiller spørsmål ved om regelen om at alder ved dommeravhøret skal være avgjørende for møteplikten under hovedforhandling også skal få anvendelse i disse tilfellene.

At tidspunktet for første avhør skal være avgjørende i forhold til om barnet må møte i hovedforhandling senere, må veies mot hensynet til at bevisumiddelbarhet antas å gi det beste grunnlaget for vurderingen av vitnets forklaring og muligheten til å stille vitnet spørsmål. Dette har betydning for siktedes rett til kontradiksjon. Som det fremgår av dommen over har ikke hensynet til barnet samme vekt når barnets alder overstiger den grense særordningen er ment å beskytte. For å unngå problematikken om at et vitne slipper å møte under hovedforhandling selv om det er blitt voksent, kan en mulig løsning være å fritta barnet fra møteplikt under hovedforhandling frem til det er 18 år, men at personen deretter må møte i retten etter de alminnelige regler. Dette vil gi den gruppen som etter BK. art. 1 defineres som barn særskilt beskyttelse, samtidig som siktedes rett til kontradiksjon ikke blir unødig beskåret.

Det er imidlertid ikke noe direkte forbud mot å føre barn under 16 år som vitne under hovedforhandlingen. Dersom ”særlige grunner” taler for det kan retten bestemme at barnet skal avgi forklaring under hovedforhandling, jf. strpl. § 298. Dette kan f.eks. være dersom forsvarer ikke har fått mulighet til å stille spørsmål før hovedforhandlingen da forklaringen risikerer å bli avskåret dersom forsvareren ikke har hatt denne muligheten.

4.3 Kontradiksjonsprinsippet

Det kontradiktoriske prinsipp innebærer at siktede etter strpl. §§ 242 og 264 har rett til å gjøre seg kjent med anklagematerialet og ta til motmæle mot det, jf. § 92.⁷⁰

I Rt. 1997 s. 1019 viste Høyesterett til at retten til kontradiksjon også er sentral etter EMK: *”Retten til å bli kjent med anklagen mot en, og til å bli hørt før man ilegges straff, er et*

⁷⁰ Andenæs (2009) s.54

grunnleggende rettssikkerhetsprinsipp, et sentralt element i kravet om rettferdig rettergang, jf. Den europeiske menneskerettighetskonvensjon art. 6 nr. 1 og nr. 3”.

Når unntaket fra bevisumiddelbarhetsprinsippet ved dommeravhør medfører at siktede ved hans forsvarer ikke gis anledning til å stille spørsmål til vitnet og til å foreta krysseksaminering under hovedforhandling, blir i utgangspunktet siktedes rett til kontradiksjon svekket. Spørsmålet blir etter dette om det gis mulighet til å utøve denne retten under etterforskningen, og om dette i tilfelle er tilstrekkelig sett i sammenheng med siktedes krav rettferdig rettergang (“fair trial”) etter EMK art 6 nr. 1.

Alle rettighetene som regnes opp i EMK art. 6 nr. 3 tjener til å styrke de reelle kontradiksjonsmulighetene. Det fremgår av EMDs praksis at retten til en rettferdig rettergang må ses i sammenheng med de konkrete rettighetene i art 6 nr.1 og minsterrettighetene i nr.3.⁷¹

Et slikt overordnet krav til rettferdig rettergang innebærer at det skal foretas en totalbedømmelse av prosessen. Forholdet kan totalt sett innebære en krenkelse av konvensjonen selv om dette ikke kan bygges på et konkret brudd på minsterrettighetene i art. 6 nr. 3. Dette innebærer at selv om siktede f.eks ikke har fått anledning til å stille spørsmål til vitnet under hovedforhandling, er ikke dette ensbetydende med brudd på retten til en rettferdig rettergang dersom retten er sikret på en annen måte.

For å sikre kontradiksjonsprinsippet er siktede gitt flere rettigheter i straffeprosessen som f.eks rett til varsel og dokumentinnsyn, rett til forsvarer og rett til å være til stede og til å avhøre vitner. Jeg skal nå vise hvordan dette ivaretas der fornærmede er barn i en sedelighetssak og det avholdes dommeravhør.

4.3.1 Retten til forsvarer

At siktede representeres av en forsvarer er nødvendig for at det skal bli en reell partsprosess. Årsakene er at det for en siktet som ikke kjenner rettssystemet ikke vil være lett å ivareta sine interesser under saken på egen hånd.⁷²

⁷¹ Jebens (2004) s. 311

⁷² Andenæs (2009) s. 67

Som det vil fremgå under er siktede forhindret fra å selv utøve visse prosessuelle rettigheter av betydning for kontradiksjonen når avhøret gjennomføres som dommeravhør. For å ivareta siktedes rettssikkerhet i disse tilfellene blir det enda viktigere enn ellers at siktede har en forsvarer som kan utøve disse rettighetene på hans vegne.

Etter straffeprosessloven § 94 har siktede på ethvert trinn i prosessen rett til å la seg bistå av en forsvarer etter eget valg og som han selv bekoster, men skal retten til forsvarer være en realitet i alle tilfeller er det som regel nødvendig at det offentlige overtar omkostningene. Årsaken til dette er at retten til forsvarer ellers kunne blitt en illusjon dersom det kun var de bemidlede som hadde råd til et forsvar. Dersom siktede har krav på offentlig forsvarer etter §§ 96-99 skal forsvareren bekostes av det offentlige etter strpl. § 107.

Spørsmålet bli således om siktede har krav på offentlig oppnevnt forsvarer i forbindelse med dommeravhør.

Etter strpl. § 97 fremgår det at når siktede skal ha forsvarer under hovedforhandling skal han også ha det ved bevisopptak til bruk under hovedforhandling.

Dommeravhør er per definisjon ikke et bevisopptak selv om avhøret kan brukes som bevis under hovedforhandling. Siktede har derfor etter ordlyden ikke krav på offentlig oppnevnt forsvarer. I teori og praksis er det imidlertid lagt til grunn at siktede likevel bør ha forsvarer på det offentliges bekostning i disse sakene.⁷³ Spørsmålet blir da om det finnes andre muligheter for oppnevning av forsvarer ved dommeravhør. Etter strpl. § 100 annet ledd fremgår det at utenfor de tilfellene siktede har krav på forsvarer etter §§96-99, kan retten oppnevne forsvarer når ”særlige grunner taler for det”. Da barnets forklaring senere skal kunne brukes som bevis under hovedforhandling kan dette tale for at gjennomføring av dommeravhør kan være en slik ”særlig grunn” som gir rett til offentlig oppnevnt forsvarer. Dette vil være en naturlig tolkning da siktedes behov for forsvarer er like stort ved dommeravhør som andre bevisopptak til bruk for hovedforhandling.

Etter rundskrivet § 9 fremgår det også at retten alltid bør oppnevne forsvarer etter § 100 annet ledd, men kun dersom vilkårene for at forsvareren kan overvære avhøret er tilstede. Selv om rundskrivet ikke er rettslig bindende, taler det med ytterligere styrke for at siktede må sies å ha rett til forsvarer ved dommeravhør.

⁷³ Rønneberg (2000) s. 70

4.3.2 Retten til varsel og dokumentinnsyn

For å sikre et godt forsvar er det nødvendig at man har innsikt i hva motparten sitter med av dokumenter og bevis. Man kan vanskelig ta til motmæle dersom man ikke vet hva man skal forsvare seg mot.

Forsvareren skal derfor snarest mulig og senest før avhøret få kopi av sakens dokumenter som han eller hun har anledning til å gjøre seg kjent med etter straffeprosessloven § 242.⁷⁴

Om siktede selv har krav på å bli varslet til dommeravhør ble behandlet i Rt. 2003 s. 1146. Høyesteretts kjæremålsutvalg var ikke enstemmig når det gjaldt spørsmålet om manglende varsel var i strid med straffeprosessens regler om siktedes partsrettigheter. En dommer mente at bestemmelsen i strpl. § 243 om at siktede skal varsles til rettsmøte, ikke kan forstås motsetningsvis slik at varsel kan unnlates når avhøret gjennomføres som dommeravhør. I tillegg påpekte han at dersom siktede skal kunne benytte sin rett til forsvarer må det gis underretning om avhøret. En annen dommer mente derimot at det ikke kan oppstilles noe absolutt krav om at siktede må varsles. Begrunnelsen er at strpl. § 243 kun gjelder ved rettsmøter, noe dommeravhør ikke er, slik at spørsmålet i tilfelle må avgjøres etter strpl. § 239. Da denne bestemmelsen med tilhørende forskrifter ikke stiller noe krav om varsel til siktede, måtte dette forstås slik at siktede ikke har noe ubetinget krav på varsel. En siste dommer pekte på at det forhold at strpl. § 239 ikke gir forsvareren en ubetinget rett til å være til stede, kan tale for at lovgiver har forutsatt at siktede ikke har et unntaksfritt krav om å bli varslet.

Etter EMK art. 6 nr. 3 bokstav a skal siktede derimot straks bli underrettet om siktelsen. Formålet med bestemmelsen er at siktede skal kunne forsvare seg mot anklagene mot ham.⁷⁵

I saken A.S v. Finland ble det fremhevet at det ved avhørsordningen må tilstrebes balanse mellom siktedes og barnets rettigheter. Særlig relevant i denne saken var det det ble konkludert med at siktede skal varsles om avhøret. I para. 56 uttaler EMD: "*the suspected person shall be informed of the hearing of the child*"

Arbeidsgruppen mener imidlertid kravet til varsling i A.S mot Finland reiser tvil om EMD har ment at varsling må skje før første avhør eller om det er tilstrekkelig at det skjer i løpet av

⁷⁴ Forskrift om dommeravhør og observasjon (1998) § 9

⁷⁵ Jebens (2004) s. 473

prosessen. De konkluderer med at EMD har ment varsel før første avhør, men understreker at det kan gjøres unntak fra dette utgangspunktet. Begrunnelsen er for det første at et ubetinget krav om varsling vil medføre risiko for bevisforspillelse og for det andre vil varsling kunne medføre en sikkerhetsrisiko i forhold til barnet ved at det kan bli utsatt for reprimander ved å ha fortalt om overgrepet. Varsling vil også kunne føre til at fornærmede påvirkes til å ikke forklare seg, eller til å forklare seg uriktig til fordel for siktede.

Arbeidsgruppen påpeker at dersom det gjøres unntak fra kravet om varsling, må siktede gjennom sin forsvarer likevel snarest mulig gis anledning til å stille spørsmål til vitnet. På denne bakgrunn har arbeidsgruppen foreslått inntatt i forskriften at siktede som hovedregel skal varsles om det første avhøret, men at det kan gjøres unntak dersom hensynet til avhørte eller etterforskningen tilsier det.⁷⁶ Dette er etter min mening et godt forslag da uttalelsene i Rt. 2003 s. 1146 og EMDs dom viser at det er usikkerhet om hvorvidt sikrede skal varsles ved dommeravhør eller ei, og i tilfelle når. En lovfesting av retten til varsel vil dermed kunne fjerne denne usikkerheten noe som vil styrke siktedes rettssikkerhet ved at han kan forberede sitt forsvar.

4.3.3 Retten til å være til stede

Om siktede selv har rett til å være til stede sier straffeprosessloven ingen ting om. I rundskrevet § 9 slås det derimot fast at siktede ikke har anledning til å overvære avhøret uten at det gis noen nærmere begrunnelse for hvorfor.

I teorien er det en viss uenighet om siktedes tilstedeværelse. Fra et rettssikkerhetssynspunkt er det hevdet⁷⁷ at adgang for siktede til å være til stede vil være en fordel, i det den siktede har bedre forutsetninger for å kontrollere fornærmedes forklaring, og om nødvendig be om at det stilles tillegsspørsmål, enn det forsvareren har. Da dommeravhør i realiteten fungerer som bevisopptak til bruk under hovedforhandling, hvor loven normalt gir siktede rett til å være til stede jf. § 271, jf. 244, og det ikke er noe forbud i loven mot at siktede får anledning til å følge avhøret, bør en slik begrensning i kontradiksjonsprinsippet ikke godtas uten sterke grunner. Et annet synspunkt som er blitt hevdet⁷⁸ er at hensynet bak EMK art 6 nr.3 d, jf. nr. 1 tilsier at forsvareren bør gis en ubetinget rett til å overvære avhøret og stille spørsmål, og at avhøret

⁷⁶ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 35-37

⁷⁷ Andenæs (2009) s.187

⁷⁸ Jebens (2004) s. 557-559

også skal tas opp på video uten unntak for å sikre avhørets bevisverdi. At vitneforklaringen sannsynligvis vil bli brukt som bevis ved hovedforhandlingen bør være tilstrekkelig til å innrømme en slik ubetinget rett. Et tredje synspunkt⁷⁹ er at siktedes rett til å overvære avhøret verken følger av norsk rettspraksis eller kreves etter EMK art. 6. Et hensyn som uansett taler mot å gi siktede adgang er at dommeren skal informere barnet om de tilstedeværende,⁸⁰ og at denne informasjonen kan føre til at barnet ikke vil forklare seg i det hele tatt eller ikke klarer å forklare seg fritt om forhold av betydning for avhørets bevisverdi.

Dersom det forutsettes at siktede ikke har rett til å overvære avhøret, må siktedes rett til kontradiksjon ivaretas på annen måte for å ikke stride mot kravet til rettferdig rettergang.

Etter strpl. § 239 første ledd siste punktum skal forsvarer som hovedregel gis anledning til å være til stede i et siderom under dommeravhøret hvis ikke hensynet til vitnet eller formålet med forklaringen taler mot det. Et forhold som kan gjøre at heller ikke forsvarer bør gis adgang er at barnet kan assosiere forsvareren med siktede slik at de hensyn som taler mot at siktede får overvære avhøret også gjør seg gjeldende i forhold til forsvareren. Det er i tilfelle dommeren som avgjør om siktedes forsvarer ikke skal gis adgang til å følge avhøret fra siderommet.⁸¹

Regelen om forsvarerens tilstedeværelse trådte i kraft først i 1997, men var praksis også før kodifiseringen. Bakgrunnen for å gi forsvareren adgang til å overvære avhøret var at dommeravhør er ment å tre i stedet for bevisopptak eller avhør under hovedforhandling, og at det da er rimelig at forsvarer gis mulighet til å være til stede og til å stille spørsmål.⁸²

Etter strpl. § 265 skal forsvareren uten unødig opphold sette seg i kontakt med siktede, og drøfte hvordan forsvaret bør føres. Begrunnelsen for denne regelen er at forsvareren vanskelig kan føre et godt forsvar uten å ha hørt siktedes side av saken.

4.3.4 Retten til å stille spørsmål til vitnet

Retten til å stille spørsmål til vitnet etter EMK art. 6 nr. 3 anses som en viktig del av siktedes rett til kontradiksjon og dermed en rettferdig rettergang. Retten til å stille spørsmål til vitnet

⁷⁹ Matningsdal (2007) s. 232

⁸⁰ Forskrift om dommeravhør og observasjon (1998) § 12

⁸¹ Rundskriv G-70/98 § 9

⁸² NOU 1992:16

må anses som et utslag av likhetsprinsippet, ”*equality of arms*”, ved at siktede bør gis de samme rettighetene som påtalemyndigheten når det gjelder vitneførselen.⁸³ Et annet hensyn bak prinsippet er at retten til å eksaminere vitner kan redusere faren for at avgjørelsen bygger på uriktig faktum,⁸⁴ ved at siktede gjennom sin forsvarer kan belyse forhold som påtalemyndigheten ikke har trukket frem eller kan stille oppklarende og supplerende spørsmål til forhold som allerede er behandlet.

Da siktedes rett til å stille spørsmål under hovedforhandling som regel bortfaller ved dommeravhør, jf. strpl. § 298, må denne retten søkes ivaretatt under etterforskningen. På bakgrunn av dette er forsvarer gitt anledning til å stille spørsmål til vitnet gjennom dommeren i forbindelse med dommeravhør.⁸⁵ Før avhør avholdes bør dommeren avklare hvilke spørsmål forsvareren ønsker belyst under avhøret.⁸⁶ Ved å få avklart spørsmålene på forhånd kan man til en viss grad unngå eller redusere nødvendigheten av å stille supplerende spørsmål under avhøret eller at det må begjæres nytt avhør senere. Dette har betydning i forhold til at gjentatte avhør av barnet så vidt mulig bør unngås, jf. strpl. § 234.

For det tilfelle at forsvareren ikke har vært til stede under dommeravhøret slik at det ikke har vært anledning til å stille spørsmål, gis forsvareren rett til å se videoopptak, høre lydopptak eller lese utskriften av avhøret før hovedforhandlingen. Mener forsvareren etter denne gjennomgangen at det finnes forhold som ikke er tilstrekkelig belyst under det første avhøret, må dette tas opp med dommeren slik at det eventuelt kan bli avholdt et nytt avhør. Dommeren må i tilfelle veie hensynet mot at gjentatte avhør så vidt mulig skal unngås av hensyn til barnet strpl. § 234 annet ledd, mot hensynet til sakens opplysning og EMKs krav til rettferdig rettergang etter art. 6.⁸⁷ Terskelen for å gjennomføre et nytt avhør må være relativt lav av hensyn til siktedes rettssikkerhet, men de nye forholdene må være relevante og ikke være behandlet i det første avhøret. I vurderingen må det legges vekt på sakens alvorlighetsgrad, vitnets tilstand og de forhold som ønskes belyst.⁸⁸

⁸³ Jebens (2004) s. 530-531

⁸⁴ Matningsdal (2007) s. 15

⁸⁵ Forskrift om dommeravhør og observasjon (1998) § 12

⁸⁶ Rundskriv G-70/98 § 3

⁸⁷ Rundskriv G-70/98 § 9

⁸⁸ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 39

Spørsmålet om siktedes rett til rettfærdig rettergang i forbindelse med eksaminasjon av vitner har flere ganger vært behandlet i EMD. Den første dommen om dette var i *Unterpertinger v. Austria* hvor det i para. 31 fremgår at tiltaltes rettigheter etter EMK art. 6 nr. 1 i utgangspunktet ikke er ivarettatt dersom tiltalte eller dennes forsvarer ikke har hatt *”an opportunity at any stage in the earlier proceedings to question the persons whose statements are read out at the hearing”*.

Dette standpunktet følges opp i *Kostovski v. The Netherlands* i para 41 hvor det uttales: *”As a rule, these rights require that an accused should be given an adequate and proper opportunity to challenge and question a witness against him, either at the time the witness was making his statement or at some later stage of the proceedings”*.

Fra dette kan man utlede at det å bruke forklaringer som er avgitt før hovedforhandling som bevis under denne, ikke i seg selv er uforenelig med art. 6 nr. 3d og nr. 1, men at forutsetningen for at forklaringen skal kunne brukes som bevis er at forswarets rett til kontradiksjon er blitt respektert. Som utgangspunkt (”as a rule”) kreves det at forswaret er gitt en reell mulighet (”adequate and proper opportunity”) til å stille spørsmål til vitnet, enten når forklaringen gis eller på et senere tidspunkt.⁸⁹ Når forsvareren gis anledning til å være til stede og stille spørsmål i forbindelse med dommeravhøret, og det i tillegg gis anledning til å be om nytt avhør må denne ordningen sies å være i tråd med de krav som fremgår av EMDs praksis.

Det har vært stilt spørsmål ved om adgangen til å bruke forklaringen som bevis under hovedforhandling også gjelder dersom forklaringen må anses å utgjøre det hovedsakelige bevis. I saker hvor dommeravhør benyttes vil barnets forklaring ofte være det eneste og således også det avgjørende bevis i saken. Fra EMDs praksis er det slått fast at dersom siktede eller hans forsvarer fått eksaminert vitnet på et eller annet stadium av saken, kan forklaringen leses opp selv om den utgjør det hovedsakelige bevis. Dette fremgår blant annet av *Luca v Italia* para. 40 hvor det står:

”If the defendant has been given an adequate and proper opportunity to challenge the depositions, either when made or at a later stage, their admission in evidence will not in itself contravene Article 6 §§ 1 and 3(d). The corollary of that, however, is that where a conviction is based solely or to a decisive degree on depositions that have been made by a person of whom

⁸⁹ Ot.prp.nr. 33 (1993-94)

the accused has had no opportunity to examine or to have examined, whether during the investigation or at the trial, the rights of the defence are restricted to an extent that is incompatible with the guarantees provided by Article 6”.

4.4 Avslutning

I A.S v. Finland ble det i para. 55 fremhevet at straffesaker om seksuelle overgrep kan oppfattes som en belastning for vitnet ved at det uttales at “...*criminal proceedings concerning sexual offences are often perceived as an ordeal by the victim*”. I følge domstolen vil dette særlig gjøre seg gjeldende dersom saken omhandler en mindreårig. Når det gjelder spørsmålet om siktede i slike saker får en rettferdig rettergang uttaler EMD: “*In the assessment of whether or not in such proceedings an accused received a fair trial, account must be taken of the right to respect for the private life of the alleged victim.*” På denne bakgrunn uttaler EMD videre at: “*The Court accepts that in criminal proceedings concerning sexual abuse, certain measures may be taken for the purpose of protecting the victim, provided that such measures can be reconciled with an adequate and effective exercise of the rights of the defence.*”

Dette innebærer at i saker hvor barn er utsatt for seksuelle overgrep må det i vurderingen av siktedes rett til rettferdig rettergang etter EMK art. 6 nr. 1 også tas hensyn til vitnets rett til privatliv etter EMK art. 8. Domstolen aksepterer derfor at det etableres særlige ordninger for å beskytte vitnet, forutsatt at disse særordningene lar seg forene med siktedes rett til et tilstrekkelig og effektivt forsvar. At dommeravhørsordningen tar særlige hensyn for å beskytte barnet i en avhørssituasjon og under hovedforhandling må derfor sies å være i samsvar med siktedes rett til en rettferdig rettergang.

5 Dommeravhør

5.1 I hvilke tilfeller benyttes dommeravhør?

Bestemmelsene i straffeprosessloven §§ 234 og 239 om dommeravhør avgrenses i to henseender. For det første gjelder reglene kun en bestemt sakstype, dernest gjelder reglene kun for barn under 16 år. Selv om dommeravhør er hovedregelen i disse sakene er det ikke noe forbud mot vanlig politiavhør. Slikt avhør må i tilfelle kunne begrunnes med tanke på at gjentatt avhør så vidt mulig skal unngås etter strpl. § 234. I noen tilfelle nærmer barnet seg 16 år slik at hovedforhandling vil bli avholdt etter barnet har fylt 16 år. I disse tilfellene kan det være prak-

tisk at politiet gjennomfører vanlig avhør i stedet for den mer omstendelige og tidkrevende ordningen med dommeravhør.⁹⁰

5.1.1 Alder

Aldersgrensen for dommeravhør var tidligere 14 år. Ved vurderingen av om aldersgrensen skulle heves ble det i forarbeidene⁹¹ fremhevet at barn som utsettes for seksuelle overgrep er en *”særlig sårbar gruppe fornærmede.”* Det trekkes frem at ventetiden frem mot en hovedforhandling og vissheten om at de må forklare seg for retten kan være en tung belastning for barnet, og kan bidra til at traumene fra overgrepet opprettholdes. I tillegg ble Europakonvensjonen art. 30 nr. 1 og 2 om at etterforskning og strafforfølgning må gjennomføres på den måten som er best for barnet og som ikke forverrer barnets traume fremhevet. Disse momentene talte derfor for at også barn mellom 14 og 16 år skulle omfattes av ordningen. Som mothensyn ble hensynet til at det umiddelbare bevis er det beste og et grunnprinsipp i straffeprosessen trukket frem, men ble funnet å måtte vike for *”de meget sterke hensyn som taler for at aldersgrensen settes opp”*. I tillegg ble det nevnt at en heving av aldersgrensen til 16 år ville medføre at dommeravhørsordningen ville dekke de fleste tilfeller av seksuelle overgrep mot barn. Vi ser her at hensynet til å beskytte barnet mot de skadevirkningene en ordinær domstolsbehandling kan påføre barn som har vært utsatt for overgrep, gikk foran siktedes rett til å stille spørsmål til barnet under hovedforhandlingen.

Barnekonvensjonen⁹² definerer barn som ethvert menneske under 18 år.

Dommeravhørsordningen omhandler således ikke barn generelt, men kun barn under en viss alder. Vitner mellom 16 og 18 år må derfor vitne etter de alminnelige regler som gjelder for voksne. Det er verdt å merke seg at Europakonvensjonen art. 35 om krav til hvordan avhør av barn skal foregå, oppstiller en grense på 18 år. Dette kan tyde på at også barn mellom 16 og 18 år har behov for særlige avhørsordninger. Man kan da spørre om praksisen med 16-årsgrense er i strid med barnekonvensjonen art. 2 hvor forskjellsbehandling som utgangspunkt ikke er tillatt. BK art. 2 (1) lister opp en rekke diskrimineringsgrunnlag, men hvor diskriminering på grunn av alder ikke fremgår av listen. Artikkel 2 (1) er imidlertid ikke uttømmende

⁹⁰ Rønneberg (2000) s. 39

⁹¹ NOU 2006:10 punkt 9.5.6 og Ot.prp.nr. 11 (2007-2008) punkt 9.5.1

⁹² FNs konvensjon om barnets rettigheter

slik at alder likevel kan være et diskrimineringsgrunnlag. Imidlertid vil ikke all forskjellsbehandling innebære diskriminering. Det er kun den usaklige og ubegrunnede forskjellsbehandling som ikke er tillatt. Det innebærer at det kan være lov å operere med ulike regler for barn på ulike alderstrinn og mellom voksne og barn, men aldersgrensen må ikke settes tilfeldig da det kan medføre at aldersbegrensningen utgjør en forskjellsbehandling i strid med BK art. 2.⁹³ På den ene side kan man hevde at alle barn uansett alder bør avhøres ved dommeravhør. På den andre side kan det hevdes at selv om personer mellom 16 og 18 år defineres som barn etter BK, har de i de fleste tilfeller nådd et slikt utviklingsnivå at de hensyn som gjør seg gjeldende i forhold til yngre vitner ikke gjør seg gjeldende med samme kraft overfor personer over 16 år.

5.1.2 Sakstype

Ved avhør av barn saker som gjelder forbrytelser eller forseelser mot sedelighet er hovedregelen at avhøret avholdes etter reglene for dommeravhør dersom dommeren finner det ønskelig av hensyn til vitnet eller andre forhold, jf. §§ 234 og 239. Det er dommeren som etter en nærmere vurdering avgjør om avhøret skal foretas som et dommeravhør, eller om barnet i stedet skal avhøres etter de alminnelige regler. Når det gjelder vurderingen av "*hensynet til vitnet*" må dommeren legge vekt på barnets alder og modenhet, samt arten og alvorheten i det forhold saken gjelder. Bestemmelsen åpner for at også "*andre forhold*" kan ha betydning for om dommeravhør skal velges. Dette kan f.eks. i særlige tilfelle være hensynet til siktedes rettsikkerhet ved at det umiddelbare bevises anses å gi det beste grunnlag for vurdering av vitnets forklaring.⁹⁴

Selv om reglene om dommeravhør primært er tenkt anvendt i sedelighetssaker, er de også anvendelig ved andre straffbare handlinger hvor barn er involvert, jf. strpl. § 239 annet ledd. Forskjellen mellom ordlyden i første og annet ledd er at dersom hensynet til vitnet eller andre grunner tilsier det *skal* avhør avholdes etter reglene om dommeravhør i sedelighetssakene, mens avhør *kan* avholdes etter reglene om dommeravhør i andre saker. Dette innebærer at det i andre saker enn sedelighetssaker ikke er noen plikt til å anvende dommeravhør selv om hensynet til barnet skulle tale for det.

⁹³ Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge. (2012) s.45

⁹⁴ Bjerke (2011) s. 873

Av forarbeidene⁹⁵ fremgår det at fremgangsmåten ved dommeravhør bør brukes i alle saker der det vil være en særlig påkjenning for barnet å vitne i saken eller hvor barnet bør skånes for belastningen ved gjentatte avhør. Det kan for eksempel være tilfellet dersom barnet skal forklare seg i en sak der det er mistanke om at barnet har vært utsatt for fysisk mishandling, eller barnet har vært vitne til familievold eller andre traumatiske hendelser.

Da skadevirkningene ved å ha blitt utsatt for slike handlinger kan være like store for barnet, er det foreslått å likestille sedelighetssaker og familievoldssaker ved avhør av barn.⁹⁶ Dette forslaget er imidlertid ikke i samsvar med det som fremgår av forarbeidene, ved at det kun foreslås å likestille disse to sakstypene. Andre saker hvor barn kan ha behov for en særskilt avhørsordning er ikke tatt med i forslaget. På den ene siden vil hensynet til barnets beste etter BK art. 3 tale for at alle barn som har behov for en tilpasset avhørsordning får tilbud om å benytte denne, uavhengig av hva slags sak det gjelder. På den andre siden må hensynet til siktedes rettssikkerhet i forbindelse med at hovedregelen om bevisumiddelbarhet antas å gi det beste grunnlag for bevisbedømmelse, vurderes opp mot antall saker hvor prinsippet skal fravikes.

Oslo politidistrikt har uttalt at av de dommeravhørene de gjennomførte i 2012 omhandlet drøyt 59 % av disse voldssaker, og da hovedsakelig familievoldssaker. Hos statens barnehus Oslo er tilsvarende tall nesten 74 %. Dette innebærer at forslaget om å likestille voldssaker med saker om seksuelle overgrep i praksis allerede er gjennomført. Politiet mener lovens ensidige fokus på seksualforbrytelser er unaturlig og villedende sett i lys av de fremlagte tall om type forbrytelse hvor dommeravhør benyttes.⁹⁷

⁹⁵ NOU 2006:10 punkt 9.5.6

⁹⁶Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 31

⁹⁷ Høringsuttalelse fra politiet i forbindelse med arbeidsgruppens rapport s. 2

5.2 Gjennomføring av avhøret

5.2.1 Hvor avhøret skal gjennomføres

Det fremgår ikke av straffeprosessloven § 239 hvor avhøret skal foretas, men etter første ledd tredje punktum er det et krav om at avhøret i sin helhet skal tas opp ved videoopptak og om nødvendig eget lydopptak, og i forskriften⁹⁸ fremgår det dessuten at det også bør være mulig å følge avhøret fra et siderom. Dette innebærer at avhørsstedet i utgangspunktet må tilfredsstille disse kravene.

Fra forarbeidene⁹⁹ fremgår det at beslutningen om å ta opp avhøret på video er begrunnet i at dette anses å gi best grunnlag for bevisbedømmelse fordi opptaket viser barnets adferd underveis i avhøret. Videre viser departementet til at selv om videoopptak av avhøret er en viktig rettssikkerhetsgaranti for siktede, kan ikke regelen gjøres unntaksfri av hensyn til barnet. Unntaksvis kan videoopptak virke forstyrrende på barnet eller det kan vise en sterk motvilje mot å bli filmet,¹⁰⁰ f eks kan barnet ha blitt filmet i en overgrepssituasjon og vil derfor kunne assosiere kameraet med noe ubehagelig. Dette kan medføre at barnet ikke vil forklare seg, noe som kan være uheldig siden barnets forklaring kan være et viktig bevis. For å unngå denne problematikken er det derfor åpnet for å gjøre unntak fra hovedregelen om at avhøret skal tas opp på video ved at strpl. § 239 presiserer at videoopptak kun skal skje dersom *”det er mulig, og ikke hensynet til vitnet eller formålet med forklaringen taler mot det”*.

Vitnet kan i noen tilfelle også uttrykke sterk motvilje mot selve avhørsrommet, slik at hensynet til barnet taler for at avhøret gjennomføres et annet sted. Dersom dette er tilfelle bør videoopptaksutstyr som hovedregel medbringes.¹⁰¹ På denne måten får man da likevel sikret barnets forklaring etter lovens hovedregel om videoopptak, samtidig som man respekterer barnets ønske.

Halvparten av avhørene gjennomføres i dag av politiet på Statens barnehus. En barnehusansatt med spesialkompetanse på barns psykiske helse følger avhøret, og denne personen vil

⁹⁸ Forskrift om dommeravhør og observasjon (1998) § 2

⁹⁹ Ot.prp.nr.19 (1996-97)

¹⁰⁰ Rundskriv G-70/98 § 11

¹⁰¹ Rundskriv G-70/98 § 2

være barnets og de foresattes kontaktperson etter avhøret, da oppfølging og/eller behandling kan være aktuelt etter gjennomføringen.¹⁰²

Oslo politidistrikt gjennomførte i 2012 212 dommeravhør og 21 politiavhør ved Statens barnehus i Oslo. Dette innebar en økning fra 2011. Statens barnehus i Oslo utførte i samme periode 589 dommeravhør og 39 politiavhør, også her var den en økning i antall avhør fra 2011.¹⁰³

Statens barnehus er et tverrfaglig kompetansehus med tilbud til barn og unge som kan ha vært utsatt for eller vært vitne til vold eller seksuelle overgrep. Forutsetningen for bruk av barnehusene er at det foreligger en politianmeldelse. Per dags dato finnes det 10 slike barnehus lokalisert rundt om i landet.

I tillegg til konkret oppfølging og behandling i de tilfellene det foreligger en politianmeldelse, bidrar barnehusene med råd og veiledning til privatpersoner og offentlige instanser ved mistanke om vold eller overgrep. Barnehusene driver også med kunnskapsformidling og samarbeid med andre instanser for å fremme barns rettssikkerhet på området.

Barnehusene kan også foreta medisinske undersøkelser ved mistanke om at barnet er utsatt for vold eller overgrep.

Grunntanken bak opprettelsen av Statens barnehus var å gi barn som er utsatt for overgrep og deres familier et helhetlig tilbud ved at alle oppgavene i forbindelse med overgrepet skulle foregå innen de samme lokalene. På alle barnehusene er det minst ett tilpasset avhørsrom som er godt utstyrt med opptak for lyd og bilde, i tillegg til et eget rom og utstyr for å utføre rettsmedisinske undersøkelser av barn.¹⁰⁴

Det er dommeren som avgjør hvor avhør skal holdes og valgene står i praksis mellom barnehusene, lokal tingrett eller politistasjonene. Dette innebærer at forhold som dommerens syn på barnehusene og domstolens økonomi kan bli avgjørende for om barnet får nytte av det helhetlige tilbudet barnehusene kan gi dem. En god grunn til at avhør bør gjøres på barnehusene er for det første at den tekniske kvaliteten på avhørene jevnt over er bedre på barnehusene enn ellers. Dersom den tekniske kvaliteten på avhøret ikke er tilfredsstillende kan dette medføre at

¹⁰² Statens barnehus (2014)

¹⁰³ Høringsuttalelse fra politiet i forbindelse med arbeidsgruppens rapport s. 1

¹⁰⁴ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 57

avhøret får lavere bevisverdi, noe som i neste omgang kan virke negativt inn på sakens utfall.¹⁰⁵ Et annet poeng er at de trygge omgivelsene barnehusene kan tilby vil gi et bedre utgangspunkt for avhør, noe som muligens kan medføre at flere barn tør å forklare seg og at forklaringen dermed får økt bevisverdi. Dette vil igjen kunne bidra til å realisere straffeansvaret. I tillegg vil den oppfølgingen og utredningen barnet får i forbindelse med avhøret være viktig for å sikre at det får de nødvendige tiltak både på kort og lang sikt.

For å sikre at alle som trenger det får mulighet til å benytte seg av det tilbudet barnehusene kan gi, er det foreslått å gjøre bruk av barnehusene obligatorisk.¹⁰⁶

Etter Europakonvensjonen art. 35 nr. 1 bokstav b stilles det krav til statene om å sikre at lokalene som benyttes ved avhør av barn er tilpasset dette formålet. Avhør foretatt på barnehuset vil således sikre denne forpliktelsen ved at barnehusene er spesielt innrettet på å avhøre barn. Politiet i Oslo støtter forslaget om obligatorisk bruk av barnehusene, og begrunner dette med at barnehuset gir barnet en mer helhetlig ivaretagelse og oppfølging enn det politiet har mulighet til. De hevder derfor at bruken av barnehusene er med på å øke barnas rettssikkerhet. I tillegg peker politiet på at de ikke lenger har egnede avhørsrom og fasiliteter til avhør av barn, og at de ikke ser på det som aktuelt å foreta dommeravhør noe annet sted enn på barnehuset.¹⁰⁷

Da barnets beste skal være et grunnleggende hensyn etter BK art. 3 og det fremgår at barnehusene gir den beste helhetlige løsningen for barnet, samtidig som politiet gir uttrykk for at de ikke har egnede avhørsrom, taler de beste grunner for å benytte barnehusene permanent. Når det kommer til regelen om at dommeren selv skal velge hvor avhøret skal avholdes vil dette kunne være i strid med forbudet mot forskjellsbehandling etter BK. art. 2. Ved at dommeren avgjør hvor avhøret skal avholdes vil noen barn få god behandling og nytte av det tilbudet barnehusene kan gi, mens andre barn ikke får det samme tilbudet. Det er et krav etter BK. art. 2 om at forskjellsbehandling ikke kan godtas med mindre det er saklig begrunnet. At en gruppe barn som er utsatt for samme type overgrep skal få ulikt tilbud betinget av hva dommeren i det enkelte tilfelle mener, vil trolig ikke være en slik saklig grunn som legitimerer en slik forskjellsbehandling.

¹⁰⁵ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 13

¹⁰⁶ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 59-61

¹⁰⁷ Høringsuttalelse fra politiet i forbindelse med arbeidsgruppens rapport s. 6

5.2.2 Hvem som skal avhøret barnet

Dommeren skal som hovedregel tilkalle ”en særlig skikket person” til å bistå ved avhøret eller til å foreta avhøret under dommerens kontroll, jf. strpl. § 239 første ledd annet punktum. Dette innebærer at dommeren ikke har plikt til å faktisk tilkalle en særlig skikket person, men at han plikter å vurdere om det skal gjøres.¹⁰⁸ Den som tilkalles må i tilfelle være en person som kan kommunisere godt med barn og som er kjent med de rettslige krav til avhøret. I praksis er det en tjenestemann innen politiet med særlig erfaring og utdanning i etterforskning av saker som gjelder barn som tilkalles. Psykologer med særlig erfaring med barn, barnepsykiater eller andre som gjennom utdanning og/eller arbeid har særlig erfaring med barn kan også være aktuelle avhørspersonener.¹⁰⁹

Dersom en særlig skikket person tilkalles bør dommeren som hovedregel overlate selve avhøret til denne personen.¹¹⁰ Dette er en naturlig regel da personen er tilkalt nettopp på sin særlige egnethet i å avhøre barn. Dersom dommeren selv har opplæring og erfaring i å avhøre barn, kan det være forsvarlig å unnlate å tilkalle en annen person.¹¹¹ Dommeren har f.eks. hatt mange dommeravhør opp gjennom årene og fått den nødvendige erfaring i å avhøre barn, eller kanskje har dommeren relevant tilleggsutdanning som gjør han særlig skikket til å foreta avhøret.

Det er viktig at den som tilkalles evner å opptre objektivt, jf. strpl. § 226 tredje ledd hvor det fremgår at etterforskningen både skal søke å klarlegge det som taler mot mistenkte og det som taler til fordel for ham. Avhørspersonen må derfor ikke være på noens side under avhøret, men skal gjennom sin særlige kunnskap om barn og deres væremåte forsøke å komme fram til hva som faktisk har skjedd. Dette er hovedgrunnen til at barnet som regel ikke bør avhøres av en person det er sterkt knyttet til, eller som har en behandlingsfunksjon overfor barnet. Denne relasjonen kan gjøre det vanskelig for avhørspersonen å opptre objektivt. Imidlertid kan det gjøres unntak, særlig dersom bruk av en slik avhørsperson vil være en forutsetning for å i det

¹⁰⁸ Bjerke (2011) s. 875

¹⁰⁹ Forskrift om dommeravhør og observasjon (1998) § 6

¹¹⁰ Forskrift om dommeravhør og observasjon (1998) § 5

¹¹¹ Ot.prp. nr. 33 (1993-94) s. 22

hele tatt få barnet i tale. Objektivitetskravet har betydning for avhørets bevisverdi ved at beviset kan avskjæres eller tillegges mindre vekt dersom det kan stilles spørsmål ved om avhøret er farget av avhørspersonens oppfatning eller dennes relasjon med barnet.

Når det er ansatte i politiet som utfører dommeravhør er det i tillegg viktig at avhøreren ikke lar taktiske hensyn dominere avhøret og tilretteleggelsen av det, slik at det kan komme i konflikt med hensynet til sakens opplysning. Politimannen eller -kvinnen som foretar avhøret må være seg sin rolle bevisst ved at de ved dommeravhør opptrer som dommerens medhjelper, og ikke som politietterforsker på vegne av politiet.¹¹²

Antall aktive avhørere som har særlig kompetanse i avhør av barn er lavt sett i forhold til økningen i antall dommeravhør. En annen utfordring er at de aktuelle avhørerne også har andre oppgaver i politiet som gjør det vanskelig å finne tid til forberedelser og gjennomføring av dommeravhør. Et tredje problem er at mange som har gjennomført kurs/utdanning i dommeravhør har skiftet stilling og ikke lenger gjennomfører slike avhør.¹¹³ På denne måten forsvinner verdifull avhørskompetanse noe som kan gå ut over barna under avhøret ved at de avhøres av personer uten tilstrekkelig kompetanse, men det kan også av samme grunn gå ut over forklaringens bevisverdi.

Det er per i dag ingen formelle krav til avhørskompetanse ved dommeravhør av barn. Det er derfor opp til dommeren å vurdere om den personen politiet tilbyr innehar de nødvendige kvalifikasjoner som stilles til en ”særlig skikket person”. På dette grunnlag er det foreslått å lovfeste formelle krav til avhørskompetanse.¹¹⁴

Etter Europakonvensjonen art 35 nr. 1 bokstav c plikter staten også å sørge for at avhør av barn foretas av spesielt utdannet personell. Det kan etter dette kanskje hevdes at det faktum at det ikke eksisterer en obligatorisk utdanning og opplæring for de som skal avhøre barn, kan være i strid med vår folkerettslige forpliktelse etter konvensjonen.

Oslo politidistrikt støtter forslaget om formell avhørskompetanse. Bakgrunnen er at deres erfaring viser at barn som forteller om traumatiske opplevelser kan få sterke følelsesmessige reaksjoner. Avhørspersonen må derfor evne å gjøre avhørssituasjonen så trygg for barnet som

¹¹² Rønneberg (2000) s. 38

¹¹³ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 14

¹¹⁴ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 66

mulig slik at det får forklart seg, samtidig som han eller hun må kunne håndtere de følelsesmessige reaksjonene barnet kan komme til å få. I tillegg kommer at det barnet forteller kan gå sterkt inn på avhørspersonen. Det er da viktig at avhøreren har den nødvendige utdanning og erfaring til å kunne håndtere disse følelsene slik at det ikke går ut over avhøret og barnet.¹¹⁵

5.2.3 Særlig om dommerens rolle ved dommeravhør

5.2.3.1 Rollen som rettssikkerhetsgarantist

Dommerens rolle under dommeravhøret er å påse at avhøret skjer på forsvarlig måte, herunder at det ikke stilles ledende spørsmål etter straffeprosessloven § 136, hvor det fremgår at dommeren skal *”våke over at avhøringen skjer på en måte som er egnet til å fremkalle en klar og sannferdig forklaring og som tar rimelig hensyn til vitnet.”*. Dommeren skal altså både påse at avhøret utføres hensynfullt overfor barnet og at avhørets bevisverdi ivaretas.

Dommeren skal som tidligere nevnt som hovedregel overlate avhøret til en særlig skikket person. Man kan hevde at dommeren har gått fra å ha en aktiv og deltagende rolle hvor han selv foretok dommeravhøret og gjorde en vurdering av barnets troverdighet, til en mer passiv rolle hvor han kun våker over at de rettslige kravene i forbindelse med avhøret overholdes.

Man kan da spørre seg om da er nødvendig å ha dommerledede avhør, eller om det finnes alternativer til avhøret som ikke involverer en dommer.

Et forhold som kan tale mot å fjerne dommeren fra denne funksjonen er hans rolle som rettssikkerhetsgarantist. Avhøret kan vise seg å være et viktig bevisopptak, og når siktede ikke gis anledning til å være tilstede og heller ikke har noen ubetinget rett til å ha en forsvarer til stede, er det nødvendig at avhøret skjer i betryggende former noe en dommer gjerne har gode forutsetninger for å sikre.¹¹⁶ Mot dette kan anføres at når ordinære politiavhør, hvor det følgelig ikke har vært en dommer til stede, avspilles i retten, ser det ikke ut til at bevisverdien vurderes noe annerledes. Det hevdes derfor at det er kombinasjonen av kvaliteten på avhøret og at den dømmende rett både får se og høre den forklaring som gis som er årsaken til dommeravhørets bevisvekt, ikke om en dommer følger avhøret eller ei. Arbeidsgruppen har derfor foreslått at rollen som overvåker kan og bør overføres fra domstolene til politiet under ledelse av

¹¹⁵ Høringsuttalelse fra politiet i forbindelse med arbeidsgruppens rapport s. 9

¹¹⁶ Rønneberg (2000) s.101

påtalemyndigheten,¹¹⁷ en endring som muligens vil kunne føre til at avhør kan foretas raskere enn det som nå er tilfelle ved at færre instanser involveres. Dette vil kunne ha betydning for det grunnleggende krav om effektivitet i strafferettspleien.

5.2.3.2 Dommerens habilitet

Det har vært reist spørsmål vedrørende dommerens habilitet i saker om dommeravhør. Problemstillingen har vært om dommeren er inhabil til å pådømme saken i retten dersom han eller hun har foretatt et dommeravhør som senere skal brukes som bevis. Hensynet til befolkningens tillit til domstolene tilsier at det bør unngås at det reises tvil om dommerens habilitet. Utgangspunktet etter domstoloven § 106 nr. 8 er at en dommer normalt ikke er inhabil ved pådømmelse selv om han har hatt tidligere befatning med saken. Etter domstoloven § 108 kan man imidlertid likevel ikke være dommer dersom særegne omstendigheter foreligger som er skikket til å svekke tilliten til hans habilitet.

Når dommeren tidligere skulle gi en betenkning om barnets troverdighet og således på forhånd hadde dannet seg et inntrykk av barnet, kunne det neppe være tvilsomt at dommeren var inhabil. Dette synspunktet fremgår av Rt. 1997 s. 1288 og bekreftes i Rt. 1999 s. 1823. Videre uttales det i kjennelsen at selv om dommeren ikke har uttalt seg om barnets troverdighet slik regelen er i dag, vil han likevel kunne ha en oppfatning av vitnet og vitnets troverdighet. I tillegg kommer at en sentral oppgave for forsvareren under hovedforhandling vil være å påvise eventuelle feil og svakheter ved dommeravhøret.¹¹⁸ Dersom forsvarer sår tvil om avhøret på grunn av dommerens deltagelse, kan dette medføre at dommeravhøret mister sin beviskraft. De beste grunner taler derfor for at dommeren anses inhabil ved pådømmelse under hovedforhandling dersom han tidligere har hatt befatning med dommeravhøret.

5.2.4 Reglene om formaning og forsikring

Den som foretar avhøret må formane vitnet til å forklare seg sannferdig, jf. straffeprosessloven § 128 første ledd. Det gjelder ikke unntak for kravet om formaning selv om vitnet er et barn, slik at selv små barn må formanest til å fortelle sannheten. Problemet er imidlertid at når barna er under en viss alder forstår de nødvendigvis ikke betydningen av en formaning.¹¹⁹

¹¹⁷ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 30

¹¹⁸ Matningsdal (2007) s. 223

¹¹⁹ Henum (1999) s.157

Dette er forsøkt avhjulpet ved at formaningen må tilpasses vitnets alder og utviklingsnivå, noe som fremgår av Rt. 1987 s. 364. Det vil likevel være tilfeller hvor barnet er så lite at det ikke forstår betydningen uansett hvor tilpasset formaningen er. I disse tilfellene vil formaningen bli illusorisk.

Etter strpl. § 131 skal vitner avgi forsikring til rettens leder før de forklarer seg. Forsikringen innebærer at man forplikter seg til å fortelle den fulle og hele sannhet. Etter § 132 gjelder avgivelse av forsikring derimot ikke for vitner under 14 år. Da dommeravhør som kjent skal anvendes ved avhør av barn opp til 16 år, blir spørsmålet således om vitner mellom 14 og 16 år må avgi forsikring. Ut fra ordlyden i strpl. § 132 må man i utgangspunktet avkreve forsikring av vitner mellom 14 og 16 år.

Dersom man avgir falsk forklaring eller forsikring kan dette straffes etter strl. § 163, jf. strpl. § 128. Å foreholde vitnet etter det ansvar som følger av falsk forklaring og forsikring etter § 128 vil ikke være aktuelt for vitner under den kriminelle lavalder.¹²⁰

Ved dommeravhør er den en eneste gruppen som eventuelt kan rammes barn mellom 15 og 16 år, som i prinsippet kan straffes for å avgi falsk forklaring.

Arbeidsgruppen har foreslått å øke aldersgrensen for å avgi forsikring til 15 år slik at den samsvarer med den kriminelle lavalder.¹²¹

Da det ikke vil få noen konsekvenser å avgi falsk forklaring for vitner under 15 år, er det kanskje heller ingen grunn til at de skal forplikte seg til å snakke sant ved å avgi forsikring. På den annen side vil barn i denne aldersgruppen forstå hva forsikringen handler om, og at det å avgi forsikring om å fortelle sannheten forplikter, om ikke rettslig så i alle fall moralsk.

5.3 Tidspunkt for gjennomføring

Dommeravhør skal foretas innen 2 uker etter anmeldelse med mindre særlige grunner tilsier at det foretas senere, jf. § 239 fjerde ledd. I forskriften § 4 presiseres fristen ved at avhør skal foretas «så fort som mulig og senest innen 2 uker etter anmeldelse». Så fort som mulig inne-

¹²⁰ Andenæs (2009) s. 188

¹²¹ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 81

bærer da i utgangspunktet første mulighet. Fristen kan altså brytes selv om avhør er foretatt innen 2 uker, dersom det hadde vært mulig å gjennomføre avhøret tidligere.

Etter europakonvensjonen art 35 nr. 1 bokstav a plikter staten å sikre at avhør av barn skjer uten unødig forsinkelse og etter art. 30 skal statene sikre at etterforskning og strafforfølgning skjer i samsvar med barnets beste og ikke forverrer barnets traume.

At avhør bør foretas raskt har betydning for flere ulike forhold. Fra forarbeidene¹²² trekkes det for det første frem at avhørets bevisverdi kan svekkes dersom foreldre eller andre snakker med barnet om hva som har skjedd før barnet har fått forklart seg i dommeravhør ved at det da kan oppstå usikkerhet om innholdet i barnets forklaring er blitt påvirket. For det andre kan ventetiden frem mot avhør oppleves vanskelig for barnet. Da det av hensyn til troverdigheten av barnets forklaring ofte frarådes at de foresatte snakker med barnet om hva som har skjedd eller å la barnet få snakke med psykolog eller annen terapeut før dommeravhør er avholdt, vil dette kunne medføre ytterligere traumatisering for barnet og kanskje medføre langvarige psykiske skader.

For det tredje kan unnlattelse av å foreta avhør raskt i tillegg medføre risiko for nye overgrep eller at vitnet senere ikke vil forklare seg, og for det fjerde danner avhøret grunnlag for politiets videre etterforskning av saken. At avhør foretas rask er en forutsetning for at sakene ikke stopper opp etterforskningsmessig, men sikres en god fremdrift. I tillegg vil det normalt også være vanskeligere å finne bevis av betydning jo lengere tid som går fra hendelsen skjedde til søk etter bevis igangsettes.¹²³

Forarbeidene peker på at hensynet til barnet særlig gjør seg gjeldende i de akutte sakene, og at det i disse tilfellene helst bør gjennomføres dommeravhør innen få døgn. I andre saker hvor det f.eks er mistanke om at overgrep har skjedd over lang tid eller har skjedd en tid tilbake kan derimot hensynet til dommeravhørets kvalitet tilsa at dommeravhøret blir grundig forberedt slik at man kan unngå gjentatte avhør av barnet.¹²⁴

¹²² NOU 2006:10 punkt 9.5.6

¹²³ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 54-55

¹²⁴ NOU 2006:10 punkt 9.5.6

Dersom fristen brytes skal grunnen til fristbruddet angis, men bruddet får ingen konsekvenser for de som har ansvaret for gjennomføringen av dommeravhørene.¹²⁵ Ved å sette ha en frist for gjennomføring av avhør sender man et signal om at disse sakene er viktige og skal prioriteres.

I den svenske evalueringen av barnehusene finnes det materiale som viser at i de sakene der politiet jobbet raskt i forhold til å få gjennomført avhør, har flere avhør og en aktiv og deltagende påtalejurist, oppnår de de beste resultatene i form av oppklaring av saker.¹²⁶

Arbeidsgruppen foreslår på denne bakgrunn at politiet gis anledning til å avhøre barn uten å måtte involvere domstolene. Tanken er at siden det i dag kreves at så mange må møte for å få gjennomført avhøret, vil en slik ordning medføre større fleksibilitet og muliggjøre en effektiv gjennomføring av dommeravhørene.¹²⁷

Politiet viser til at det i 2012 i gjennomsnitt gikk 95 dager fra anmeldelse til avhør ved barnehuset i Oslo, mot 71 dager i 2011. Ved Oslo politidistrikt var ventetiden enda lenger, 122 dager i 2012.¹²⁸ At fristene oversittes i en slik grad vi ser her, er et alvorlig brudd på barnets rettssikkerhet etter BK. art. 3 ut fra de mulige skadevirkningene forarbeidene trekker frem som konsekvens av den lange ventetiden. Også for siktede kan det faktum at dommeravhør ikke gjennomføres raskt og således medfører at saken drøyer og muligheten for at bevisverdien svekkes, være i strid med kravet til en rettferdig rettergang og effektivitetshensynet.

5.4 Adgangen til gjentatt avhør

Utgangspunktet etter strpl. § 234 annet ledd er at gjentatt avhør så vidt mulig skal unngås. Dette fremgår også av Europakonvensjonen art. 35 nr. 1 bokstav e som stiller krav til staten om å sikre at antall avhør ikke overstiger det som er strengt nødvendig for straffesaken.

Bakgrunnen for regelen er at man tidligere antok at gjentatte avhør hadde skadevirkninger for barnet og således ikke var til barnets beste. I tillegg ble det trukket frem at den første forkla-

¹²⁵ Forskrift om dommeravhør og observasjon (1998) § 14 g

¹²⁶ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 29

¹²⁷ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 31

¹²⁸ Høringsuttalelse fra politiet i forbindelse med arbeidsgruppens rapport s. 6

ringen uansett hadde størst bevisverdi fordi flere avhør kunne medføre fare for at forklaringen endret innhold underveis. Mange hevder imidlertid i dag at faren for skadevirkninger ved gjentatte avhør er overdrevet, og at det heller ikke finnes entydig dokumentasjon som tydelig viser at barnets forklaring i seg selv blir påvirket av at barnet har fortalt en ting flere ganger.¹²⁹

Det er viktig å understreke at selv om gjentatt avhør som hovedregel skal unngås, er det ikke noe forbud mot foreta flere avhør av barnet.

Et nytt avhør kan blant annet være nødvendig av hensyn til sakens opplysning etter strpl. § 294 og de krav som stilles til en rettferdig rettergang etter EMK art 6 nr. 1, noe Høyesterett slo fast i Rt. 1999 s. 1579. Underveis i etterforskningen kan det f.eks. dukke opp viktige opplysninger som gjør det nødvendig å avhøre barnet på nytt.

Hovedsynspunktet i teorien i dag er at gjentatte avhør både kan være fordelaktig for å fremskaffe rettslig relevant informasjon, men at det også kan utgjøre en risiko for misvisende eller feilaktig informasjon. Det ser ut til at den avhørsmetodikk som benyttes i avhøret, og hvor lang tid det går fra hendelsen skjer til den blir gjenfortalt, er viktigere for forklaringens verdi enn antall avhør. Betingelsen er imidlertid at avhørspersonen er kompetent og følger anbefalte metoder, og at avhørene foregår tett i tid og gjøres av den samme avhøreren. På denne bakgrunnen er det derfor foreslått en oppmykning i adgangen til å foreta flere avhør av barnet.¹³⁰

Riksadvokaten¹³¹ stiller spørsmål ved om dommeravhøret slik det fungerer i dag, gir den ønskede fleksibilitet og mulighet for individuelle tilpasninger. Han peker på at erfaring viser at avhørspersonen og dommeren forventer å "få med seg alt" slik at avhørene blir veldig lange. Dette kan trette ut barnet og gjøre det ukonsentrert og umotivert til å forklare seg videre. En slik praksis vil verken være i tråd med hensynet til barnets beste etter BK art. 3 og heller ikke i forhold til at barnets forklaring som bevis bør være så nøyaktig som mulig. Riksadvokaten mener en oppdeling av avhøret eller et nytt avhør med supplerende og kontrollerende spørsmål vil gi et bedre resultat og være mer hensynsfullt overfor barnet.

¹²⁹ Rundskriv G-70/98 § 13

¹³⁰ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 20

¹³¹ Høringsuttalelse fra Riksadvokaten i forbindelse med arbeidsgruppens rapport s. 6

På bakgrunn av at gjentatte avhør ikke ser ut til å føre til verken uriktige forklaringer eller påvirkning utenfra, vil en slik ordning som Riksadvokaten skisserer være i bedre samsvar med hensynet til barnets beste etter BK. art 3 og muligheten til å få en så nøyaktig og riktig forklaring som mulig. Til sammenligning kan det neves at observasjon som hovedregel skal foretas over flere ganger,¹³² hvor begrunnelsen for dette er at barnet ikke skal bli for trett og uoppmerksomt, samtidig som avhørspersonen får tid og anledning til å bygge opp et tillitsforhold til barnet.¹³³ Dette viser at det kan være behov for at avhørene ikke blir for lange og at det kan være gunstig å dele dem opp eller foreta supplerende avhør.

Politiet viser til at de ved dommeravhør tilstreber en best mulig ivaretagelse av siktedes rett til kontradiksjon samtidig som de forsøker å unngå flere avhør av barnet. Praksis er at siktede varsles forut for avhøret og gjøres kjent med anklagene, slik at siktede gjennom sin forsvarer kan formidle relevante kontrollspørsmål til barnet da forsvarer normalt følger dommeravhøret. På denne måten mener politiet at de i størst mulig grad unngår supplerende avhør, selv om praksisen med varsling er ressurskrevende.¹³⁴

5.5 Utskrift av avhøret

Dersom det er tatt video- og/eller lydopptak av avhøret skal forklaringen skrives ut ved dialogutskrift så snart som mulig. Dersom det finnes ubetenkelig kan imidlertid utskrift unnlates. Dette kan for eksempel være tilfelle der det er helt klart at det ikke fremkommer noe av verdi i avhøret, eller hvor opptaket er så godt at det ikke er behov for utskrift.¹³⁵

Utskriften vil kun være et hjelpemiddel under etterforskning og hovedforhandling, da det er opptaket av avhøret som er selve beviset. I dag som videoopptakene som oftest er av god teknisk kvalitet er det lettere å høre hva den avhørte sier uten hjelp av dialogutskrift. Utskriften kan også ta fokus bort fra hvordan vitnet fremstår i avhøret som vises på video ved at man blir opphengt i å lese hva som står i stedet for å se hva som skjer på skjermen.¹³⁶

¹³² Forskrift om dommeravhør og observasjon (1998) § 17

¹³³ Rundskriv G-70/98 § 17

¹³⁴ Høringsuttalelse fra politiet i forbindelse med arbeidsgruppens rapport s. 12

¹³⁵ Forskrift om dommeravhør og observasjon (1998) § 14

¹³⁶ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 72

Det største problemet med utskrift av avhør er imidlertid at det er svært ressurskrevende, og at en del politidistrikt ikke iverksetter annen etterforskning før utskrift foreligger. Dette må sies å være en svært uheldig praksis da det i noen tilfeller er svært lang ventetid på utskrifter – opp mot ett år. Ventetiden medfører følgelig en stor belastning for fornærmede og dennes pårørende som blir gående og vente på avklaring. I tillegg vil det at det ventes med å iverksette etterforskning kunne få negativ innvirkning på mulighetene til å oppklare saken. I saker med kjent gjerningsmann vil ventetiden naturlig nok også kunne oppleves som en belastning for siktede.¹³⁷ En slik praksis hvor barn blir gående i lang tid og vente på avklaring vil kunne stride mot hensynet til barnets beste i BK. art 3. I tillegg kan lange ventetider medføre et brudd på siktedes krav etter EMK art. 6 nr. 1 om at straffesaken skal avgjøres innen rimelig tid.

For å få ned ventetiden på utskrifter har Oslo politidistrikt og Statens barnehus gjennomført et forsøk med samtidig protokollasjon av avhør. Denne metoden innebærer at forklaringen blir fortløpende protokollert i form av et resyme under avhøret. I forsøket var rapporten med resyme av vitnets forklaring ferdig senest dagen etter avhøret. En fordel ved denne fremgangsmåten er at forklaringen raskt blir tilgjengelig for bruk i den videre etterforskningen. Ulempen er imidlertid at resymet ikke kan fremlegges under hovedforhandlingen på samme måte som dialogutskriften.¹³⁸ Dette hensynet har likevel ikke så stor vekt da det er uansett er videoopptaket som er beviset, ikke utskriften.

6 Avslutning

Etter gjennomgangen av dommeravhørsordningen ser man at ordningen stort sett fungerer tilfredsstillende som avhørsordning. Siktedes rettssikkerhet etter EMK art. 6 synes å være beskyttet i tilstrekkelig grad ved dommeravhør. Hensynet bak å skåne barnet mot en ordinær rettsprosess må også anses godt ivaretatt gjennom ordningen. Barnet slipper en eventuell belastning ved å måtte møte i hovedforhandling og skal som hovedregel slippe å bli utsatt for gjentatte avhør. I tillegg skal avhørsstedet og avhørspersonen bidra til å gjøre barnet trygt under avhør. Når det gjelder realiseringen av straffeansvaret medfører særreglene imidlertid ikke at flere siktede nødvendigvis blir dømt. Dette har trolig i all hovedsak med bevissituasjonen i

¹³⁷ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 14-15

¹³⁸ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 73

sedelighetssaker å gjøre¹³⁹, ikke med at avhørsordningen som sådan ikke er en egnet avhørsordning. Selv om det legges stor vekt på at barnets forklaring skal innhentes på en slik måte at forklaringen vil kunne anvendes som bevis under hovedforhandling, er det likevel slik at det høye beviskravet i straffesaker medfører at forklaringer alene sjelden holder til domfellelse.

En mulig løsning for å bedre realiseringen av straffeansvaret i saker hvor barn er utsatt for sedelighetsforbrytelser kan være å senke beviskravet i slike saker. Spørsmålet er imidlertid om vi som samfunn er villige til å svekke siktedes rettssikkerhet og hensynet til uskyldspresumpsjonen for å oppnå flere domfellelser. En senkning av beviskravet i sedelighetssaker vil også kunne innebære en gradering av beviskravene i forhold til problemene med å fremskaffe bevis.¹⁴⁰ En slik løsning hvor man bare senker beviskravet dersom bevisene ikke holder, vil neppe være i tråd med samfunnets rettsoppfatning og den posisjon uskyldspresumpsjonen har i norsk rett og i folkeretten.

Dersom straffeansvaret sjelden realiseres i saker hvor barn er utsatt for seksuelle overgrep kan en mulig løsning være å innføre alternativer til rettslig behandling. Dette innebærer at man fjerner saker om seksuelle overgrep fra strafferettsapparatet og isteden behandler sakene i alternative konfliktløsningsorgan. En slik ordning vil imidlertid innebære at seksuelle overgrep mot barn ikke vil være belagt med straff. Dette kan gi et signal om at slike saker ikke prioriteres eller anses viktige, og vil kunne få betydning for den allmennpreventive virkningen av straffereaksjoner. Å slutte å straffe seksuelle overgrep mot barn kan også føre til at den samfunnsmessige normen om at det er galt at voksne har seksuell omgang med barn blir vanskeligere å opprettholde. Mener man barn bør beskyttes mot seksuell kontakt med voksne kan det være problematisk at straffetrusselen fjernes.¹⁴¹

¹³⁹ Stabell (1994) s. 118-119

¹⁴⁰ Stabell (1994) s. 120

¹⁴¹ Henum (1999) s. 348

7 Litteraturliste

Bøker

Andenæs, Johs. *Norsk straffeprosess*. 4.utgave ved Tor-Geir Myhrer. Oslo, 2009.

Anfinsen, Anne Marie. *Observasjon av barn etter straffeprosessloven § 239 tredje ledd – særlig om siktedes rettssikkerhet*. Bergen, 1999.

Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge. Redigert av Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg. Oslo, 2012.

Bjerke, Hans Kristian. Erik Keiserud og Knut Erik Sæther. *Straffeprosessloven kommentarutgave. Bind II*. Oslo, 2011.

Eskeland, Ståle. *Strafferett*. Oslo, 2013.

Gamst, Kari Trøften og Åse Langballe. *Barn som vitner: en empirisk og teoretisk studie av kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør : utvikling av en avhørsmetodisk tilnærming*. Oslo, 2004.

Hennum, Ragnhild. *Bevis i saker om seksuelle overgrep mot barn*. Oslo, 1999.

Jebens, Sverre Erik. *Menneskerettigheter i straffeprosessen*. Oslo, 2004.

Matningsdal, Magnus. *Siktedes rett til å observere vitner. Opplesning av politiforklaringer, anonyme vitner og dommeravhør av barn*. Bergen, 2007.

Myklebust, Trond. *Dommeravhør av barn i Norge – intensjon og fakta*. I: Politireollen gjennom 100 år – Tradisjon og endring. M. Egge & J. Strype (Red). Oslo, 2005, s. 142-172.

Nielsen, Beth Grothe og Annika Snare. *Viktimologi. Om forbrytelsens ofre: teori og praksis*. Aarhus, 1998.

Riksadvokaten. *Riksadvokatens gjennomgang av den såkalte Bjugn-saken*. Oslo, 1994.

Rønneberg, Anne Lise og Anne Poulsson. *Barn som vitner. Særlig om dommeravhør og observasjon*. Oslo, 2000.

Skybak, Thale. *Kontradiksjon og verdighet til fornærmedes beste? : synspunkter på Anne Robberstads forslag om styrking av fornærmedes rettigheter i straffeprosessen*. Oslo, 2003.

Stabell, Harald. *Kan rettsapparatet ivareta både barns interesser og rettssikkerheten til voksne? I: Hva skal vi tro? Etter Bjugn-saken*. Hilde Haugsgjerd (red.). Oslo, 1994, s. 100-121.

Lover

1902 Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven) av 22.mai 1902 nr.10

1915 Lov om domstolene (domstolloven) av 13.august 1915 nr.5

1981 Lov om barn og foreldre (barnelova) av 8.april 1981 nr.7

1981 Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22.mai 1981 nr.25

1999 Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).
Lov av 21.mai 1999 nr.30

2010 Lov om vergemål (vergemålsloven) av 26.mars 2010 nr.9

Forskrifter og rundskriv

1998 Forskrift 2.oktober 1998 nr. 925 om dommeravhør og observasjon samt endringer i straffeprosessloven, straffeloven og påtaleinstruksen

1998 Rundskriv G-70/98 Jnr 97/2585 C-J HEF 23.oktober 1998

Forarbeider

NOU 1988:29 Etterforskning av incestsaker

NOU 1991:13 Seksuelle overgrep mot barn – straff og erstatning

NOU 1992:16 Sterkere vern og økt støtte for kriminalitetsofre

NOU 1995:15 Et apparat for likestilling

NOU 2000:33 Erstatning til ofrene hvor tiltalte frifinnes for straff

NOU 2002:4 Ny straffelov

NOU 2006:10 Fornærmede i straffeprosessen – nytt perspektiv og nye rettigheter

Ot.prp.nr. 33 (1993-1994) Om lov om endringer i straffeprosessloven m.v. (styrking av kriminalitetsofres stilling)

Ot.prp.nr. 19 (1996-1997) Om lov om endringer i straffeprosessloven (observasjon av små barn m.m).

Ot.prp.nr. 11 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (styrket stilling for fornærmede og etterlatte)

St.meld.nr. 53 (1992-1993) Seksuelle overgrep mot barn. Eit overgrep er eit for mykje.

Rettsavgjørelser

HR-1994-878-S

Rt. 1978 s. 884

Rt. 1987 s. 364

Rt. 1997 s. 1019

Rt. 1997 s. 1288

Rt. 1999 s. 1823

Rt. 2003 s. 1146

Rt. 2003 s. 1389

Rt. 2005 s. 1293

Internasjonale dommer

Unterpertinger v. Austria	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 24.november 1986.
Kostovski v. The Netherlands	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 20.november 1989.
A.S v. Finland	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 28.desember 2010.

Konvensjoner og tillegg

1950	Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) av 4. november 1950
1989	FNs konvensjon om barns rettigheter (Barnekonvensjonen) av 20. november 1989
2007	Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk av 12. juli 2007
2013	Generell kommentar nr. 14 (2013) om barnets rett til at hans eller hennes beste skal være et grunnleggende hensyn (art. 3, para. 1)

Rapporter og høringsuttalelser

Arbeidsgruppens rapport om ”Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker” (2012)

http://www.regjeringen.no/pages/38085154/Rapport_dommeravhor.pdf

Høringsuttalelse fra Riksadvokaten i forbindelse med rapporten ”Avhør av særlige sårbare personer i straffesaker”. (2013)

<http://www.regjeringen.no/pages/38198877/Riksadvokaten.pdf>

Høringsuttalelse fra politiet i forbindelse med rapporten ”Avhør av særlige sårbare personer i straffesaker”. (2013)

http://www.regjeringen.no/pages/38198877/Oslo_politidistrikt.pdf

Diverse

Thinn, Ida Jørgensen. *Norske barn får ikke klage til FN*. 15.01.2014. [sitert 10.04.2014]

<http://www.fn.no/Aktuelt/Nyheter/Norske-barn-faar-ikke-klage-til-FN>

Statens barnehus. Velkommen til barnehuset. [sitert 10.02.2014]

<http://www.statensbarnehus.no>